

**TÜRKİYE'DE İLK VAKANIN TESPİT EDİLDİĞİ
11 MART - 10 MAYIS 2020
TARİHLERİ ARASINDA YAŞANAN
COVID-19 SALGINI İLE İLİŞKİLİ
HAK İHLALLERİ RAPORU**

TÜRKİYE İNSAN HAKLARI VAKFI

İÇİNDEKİLER

GİRİŞ	2
1. YAŞAM HAKKI	4
2. KİŞİ GÜVENLİĞİ, İŞKENCE ve KÖTÜ MUAMELE YASAĞI	6
a. Yasaklar ve Diğer Kısıtlamalar	7
b. Kolluk Şiddeti, İşkence ve Kötü Muamele	8
c. Faili Meçhul Silahlı Saldırı	9
3. AYRIMCILIK	9
4. CEZAEVLERİ	10
a. Covid-19 ile Mücadele Kapsamında Alınan Kısıtlayıcı Tedbirler	12
b. Covid-19 ile Mücadele Kapsamında Alınan Koruyucu/Önleyici Tedbirlerin Eksik, Yetersiz Olduğu ve İhlallerin Yaşandığı Cezaevleri	13
c. Covid-19 Teşhisi Konulan Mahpuslar	17
d. Covid-19 Nedeniyle Yaşamını Yitiren Mahpuslar	19
5. DÜŞÜNCE VE İFADE ÖZGÜRLÜĞÜ	20
a. Sosyal Medya Paylaşımlarına İnceleme ve Gözaltılar	20
b. Haklarında Soruşturma Açılan, Gözaltına Alınan ve Tutuklanan Gazeteciler	21
c. Habere Erişim Yasağı	22
d. TV Kanalına İdari Yaptırım ve Haber Durdurma	22
e. Gözaltına Alınan Fotoğraf Sanatçısı	22
f. Haklarında Soruşturma Açılan Kurumlar, Yöneticileri ve Gözaltılar	23
g. Haklarında Soruşturma Açılan Milletvekilleri	24
6. TOPLANMA VE GÖSTERİ YAPMA ÖZGÜRLÜĞÜ	24
a. Covid-19 ile İlgili Olarak Yapılan Eylem ve Etkinliklere Müdahaleler	24
b. Başka Amaçla Yapılan Eylem ve Etkinliklere Covid- 19 Nedeniyle Müdahaleler	26
c. 1 Mayıs Kutlamalarına Yönelik Kısıtlamalar, Engellemeler ve Müdahaleler	27
d. Eylem ve Etkinlik Yasakları	29
7. ÖRGÜTLENME VE DAYANIŞMA ÖZGÜRLÜĞÜ	29

GİRİŞ

İlk kez 2019 sonbaharında Çin’in Wuhan kentinde görülen yeni koronavirüsün yol açtığı Covid-19 hastalığının kısa sürede tüm dünyaya hızla yayılmasını, buna karşın pek çok ülkede yetkililerin gerekli önlemleri almamasını ve hastalığın taşıdığı ciddiyeti gerekçe gösteren Dünya Sağlık Örgütü (DSÖ), 11 Mart 2020 tarihinde Covid-19’u pandemik bir hastalık olarak ilan etti.

Türkiye’de tespit edilen ilk Covid-19 vakası ise aynı tarihte yani 11 Mart 2020 tarihinde Sağlık Bakanlığı tarafından açıklandı. Bu açıklamadan 6 gün sonra, 17 Mart 2020 tarihinde Covid-19 nedeniyle ilk ölüm yaşandı. İlerleyen günlerde salgın hızla yayıldı ve tespit edilen günlük vaka sayıları binleri, ölüm sayıları ise yüzleri buldu.

TİHV olarak 29 Mart 2020 tarihinde konuyla ilgili olarak yaptığımız açıklamada sadece Türkiye’yi değil küresel boyutta herkesi etkisi altına alan böylesi bir salgınla baş edebilmenin en etkin yolunun insan hakları bakış açısını kılavuz edinen, şeffaflığı, demokratik ve katılımcı yöntemleri temel alan bir kriz yönetimi olduğunu ifade etmeye çalıştık. Devletlerin, böylesi olağan dışı koşullarda toplumsal görevlerini her zamankinden daha özenli ve adil yerine getirmek ve insan haklarına saygılı olmak zorunda olduğunu hatırlattık. Ancak Türkiye’de siyasal iktidarın böylesi olağan dışı durumlarda alışkanlığının öncelikle insan haklarını askıya almak olduğunu bildiğimiz için, kaygılarımızın yanı sıra insan hakları savunuculuğunun asli görevi olan ihlalleri izleme ve belgeleme faaliyetlerini sürdüreceğimizi de belirttik.

Salgın ile mücadeleyi bir önleme ve koruma sorunu olarak değil de militarist bir zihniyetle güvenlik sorunu haline getiren siyasal iktidar, bu süreci de erkini daha da merkezileştirmenin ve toplum üzerindeki baskı ve kontrolünü daha da arttırmanın bir fırsatı haline getirerek başta bilgi edinme hakkı, yaşam hakkı, kişi güvenliği ve işkence yasağı, ayrımcılık yasağı, sağlığa erişim hakkı, çalışma hakkı, düşünce ve ifade özgürlüğü, toplanma ve gösteri yapma özgürlüğü olmak üzere pek çok temel hak ve özgürlüğü ihlal etmiştir.

- ⇒ 10 Mayıs 2020 tarihi itibarıyla Covid-19 nedeniyle yaşamını yitirenlerin sayısı **3.786**, toplam vaka sayısı **138.675**.
- ⇒ Sağlık Bakanlığının 29 Nisan 2020 tarihli açıklamasına göre Türkiye genelinde Covid-19 tanısı konulan hekim ve sağlık çalışanı sayısı **7.428**.
- ⇒ TTB'nin 22 Nisan 2020 tarihli açıklamasına göre **14'ü hekim olmak üzere toplam 24 sağlık çalışanı** yaşamını yitirdi.
- ⇒ İşçi Sağlığı ve İş Güvenliği Meclisi'nin (İSİG), 17 Nisan 2020 tarihli raporuna göre 11 Mart - 10 Nisan 2020 arasında en az **855** işçinin Covid-19 testleri pozitif çıktı, en az **52** işçi (45'i erkek, 7'si kadın, yaş ortalaması 51) Covid-19 nedeniyle yaşamını yitirdi.
- ⇒ Devrimci İşçi Sendikaları Konfederasyonu'nun (DİSK) 24 Nisan 2020 tarihli raporuna göre en az **535** DİSK üyesi işçinin Covid-19 testinin pozitif çıktı, en az **628** DİSK üyesi işçi karantinaya alındı ve en az **4** DİSK üyesi işçi Covid-19 nedeniyle yaşamını yitirdi.
- ⇒ Adana'nın Seyhan ilçesinde Ali El Hemdan (19) isimli **bir Suriye vatandaşı**, 20 yaş altındaki kişilere yönelik sokağa çıkma yasağı esnasında, dur ihtarına uymadığı gerekçesiyle polis tarafından vurularak **öldürüldü**.
- ⇒ Covid-19 salgını ile mücadele kapsamında alınan sokağa çıkma yasaklarına ve diğer tedbirlere uymadıkları gerekçesiyle 58'i polis/bekçi tarafından, 3'ü belediye zabıtalrı tarafından olmak üzere toplam **61** kişi şiddete/işkence ve kötü muameleye maruz kaldı, **2** kişi de maruz kaldığı şiddet sonucu hastaneye kaldırıldı.
- ⇒ **Bir** gazete binasına ise kimliği belirsiz kişiler tarafından silahlı saldırıda bulunuldu.
- ⇒ En az **41** cezaevinde Covid-19 salgını kapsamında gerekli önlemler ya hiç alınmadı ya da yeterli değil. En az **4** cezaevinde **36** mahpus Covid-19 belirtileri gösterdikleri halde hastaneye götürülmediler.
- ⇒ 28 Nisan 2020 tarihinde Adalet Bakanı Abdülhamit Gül yaptığı açıklama ile dört ayrı ceza infaz kurumundan **120 tutuklu ve hükümlüye** Covid-19 tanısı konulduğunu duyurdu. Cezaevlerinde Covid-19 nedeniyle **4** mahpus yaşamını yitirdi.
- ⇒ Adalet Bakanı Abdülhamit Gül 13 Nisan 2020 tarihinde **79** ceza ve infaz personelinin Covid-19 testlerinin pozitif çıktığını açıkladı.
- ⇒ İçişleri Bakanlığı 5 Mayıs 2020 tarihinde yaptığı açıklamayla ilk vakanın tespit edildiği tarihten bu yana Covid-19 salgını ile ilgili olarak Türkiye genelinde **7.127** sosyal medya hesabının incelendiğini, **496** kişinin gözaltına alındığını ve **10** kişinin tutuklandığını duyurdu.
- ⇒ Covid-19 ile ilgili yaptıkları haberler ve sosyal medya paylaşımları gerekçe gösterilerek en az **11** gazeteci gözaltına alındı, **1** gazeteci ise tutuklandı.
- ⇒ "Çaykurda Paket Paket Korona! Koronaya yakalanan ÇAYKUR işçisi isyan etti" başlıklı bir habere erişim yasağı getirildi.
- ⇒ 1 televizyon kanalına **3 kez** program durdurma cezası verildi.
- ⇒ **3 ildeki Tabip Odası ile 2 ildeki Baro** hakkında soruşturmalar açıldı, 2 Tabip Odası yönetici gözaltına alındı.
- ⇒ Covid-19 ile ilgili yaptıkları açıklamalar gerekçe gösterilerek **2 milletvekili** hakkında soruşturma açıldı.
- ⇒ Salgına yönelik önlemlere dair yapılmak istenen eleştirel içerikli basın açıklaması vb. **8** etkinliğe polis müdahale etti ve bu müdahalelerde **42** kişi gözaltına alındı. Sokağa çıkma yasağı ilan edilen 1 Mayıs günü ve öncesinde, Emek ve Dayanışma Günü'nü kutlamak üzere yapılmak istenen en az **10** etkinliğe polis müdahale etti ve en az **64** kişi gözaltına alındı.
- ⇒ **2 ilde** açık ve kapalı alanlarda yapılacak bütün etkinlikler Covid-19 gerekçesiyle 14 ila 30 gün arasında yasaklandı.
- ⇒ Salgın döneminde ihtiyaç sahiplerine yönelik yardım kampanyaları, örgütlenme ve dayanışma çalışmalarına yönelik müdahalelerde en az **14** kişi gözaltına alındı.

İnsan hakları ihlalleriyle mücadelenin zemininde ihlallerin tespiti ve görünür kılınması çabasının yattığının bilinci ve sorumluluğuyla hazırlanan bu rapor, bilgi edinme hakkının yok sayıldığı, verilerin uluslararası standartlara uygun tutulmadığı ve kamuoyu ile şeffaf bir şekilde paylaşılmadığı koşullarda TİHV Dokümantasyon Merkezi tarafından yazılı ve görsel basın, uzmanlık ve meslek örgütleri ile diğer insan hakları örgütlerinin yaptığı açıklama ve raporların taranması yoluyla hazırlanmıştır. Elde edilebilen bilgi ve veriler belli hak kategorileri altında tasnif edilmiştir. Aktarılan ihlaller bizim tespit edebildiklerimiz ile sınırlıdır ve hakikatin ancak bir bölümünü ifade etmektedir.

Raporda Türkiye’de ilk Covid-19 vakasının açıklandığı 11 Mart 2020 ile 10 Mayıs 2020 tarihleri arasındaki dönemde sadece Covid-19 salgını ile ilişkili olarak yaşanan ihlallere yer verilmektedir.

1. YAŞAM HAKKI

Covid-19 salgınının yayılma seyri Türkiye’de de küresel ölçekte görülen yayılma seyrine benzer bir yol izlemiştir.

Sağlık Bakanlığı’nın verilerine göre 10 Mayıs 2020 tarihi itibarıyla salgın nedeniyle yaşamını yitirenlerin sayısı **3.786** ve tespit edilebilen toplam vaka sayısı ise **138.675**’dir.¹

Ancak Sağlık Bakanlığı tarafından verilen ölüm ve vaka sayılarının hakikati tam yansıtmadığı yönünde ciddi eleştiriler bulunmaktadır. Türk Tabipleri Birliği (TTB) tarafından 8 Nisan 2020 tarihinde yapılan açıklamada, Türkiye’deki Covid-19 vaka ve ölüm sayıları arasındaki örüntünün dünyanın diğer ülkelerinde gözlenenden farklı olduğu ve bunun nedeninin ise Sağlık Bakanlığı’nın Covid-19 ölümlerini raporlamada DSÖ’nün önerdiği uluslararası kodları kullanmamasından kaynaklandığı ifade edilmiştir. Söz konusu açıklamada *“Bu kodların DSÖ gibi uluslararası kuruluşların önerdiği biçimde kullanılmaması Covid-19 pandemisi sırasında ölüm sayılarının az gösterilmesine yol açmakta, böylece sorunun boyutunun tam olarak belirlenememesi ve alınması gereken halk sağlığı önlemlerinin yeterli düzeyde alınamaması riskini doğurmaktadır”*² denilmektedir.

Salgının büyük hızla yayılışı karşısında küresel ölçekte şimdilik bilinen tek çare toplumların kitlesel ve kararlı biçimde karantina uygulayarak yayılma hızını mevcut örgün sağlık sistemlerinin kapasitelerini zora sokmayan bir seviyede tutmaya çalışmasıdır. Bunun ise ekonomik, sosyal vb. açılardan ancak kamu gücüyle telafi edilecek ciddi zorlukları/bedelleri olacağı çok açıktır.

¹ <https://covid19.saglik.gov.tr/>

² https://www.ttb.org.tr/haber_goster.php?Guid=01965494-7988-11ea-a12d-7aee3f6e69c5

Bu hakikat karşısında TTB, 15 Nisan 2020 tarihinde yaptığı bir başka açıklama³ ile salgın ile mücadele konusunda yaşanan eksik ve yersizlikleri dile getirerek somut önerilerde bulunmuş, yetkililere sorular sormuştur.

Uluslararası saygınlığa sahip bir uzmanlık ve meslek örgütü olan TTB’nin yaptığı öncelikli uyarı salgını kontrol altına almak için sağlık çalışanlarının korunması zorunluluğu olmuştur. Söz konusu açıklamada, salgının altıncı haftasında kişisel koruyucu ekipman stokunda hâlâ ciddi eksikliklerin olduğu ve bununda çok sayıda hekim ve sağlık çalışanının hastalanmasına neden olduğu ifade edilmektedir. Açıklamada bakanlık bünyesinde görev yapmayanlar da dahil tüm sağlık çalışanlarının yaşam ve sağlık haklarının korunmasından Sağlık Bakanlığı’nın sorumlu olduğu hatırlatılarak bu eksikliklerin bir an önce giderilmesi talep edilmektedir. Nitekim söz konusu eksiklik ve yetersizlikler süreç içinde çok sayıda sağlık çalışanının hastalanmasına ve yaşamını yitirmesine yol açmıştır. Sağlık Bakanlığı’nın 29 Nisan 2020 tarihinde yaptığı açıklamaya göre Türkiye genelinde Covid-19 tanısı konulan hekim ve sağlık çalışanı sayısı **7.428**’dir. Bakanlık raporun hedef aldığı tarih aralığında sağlık çalışanı ölümlerine dair herhangi bir veri paylaşımında bulunmamıştır. TTB’nin 22 Nisan 2020 tarihinde yaptığı açıklamaya göre **14’ü hekim olmak üzere toplam 24 sağlık çalışanı** yaşamını yitirmiştir.⁴

Yukarıda salgını kontrol altına almanın bilinen tek yolunun kararlı bir karantina uygulaması olduğunu ifade etmiştik. Buna karşın fabrikalarda, şantiyelerde, atölyelerde çalışmak zorunda bırakılan milyonlarca işçi ve emekçi hem büyük bir risk altındadır hem de hastalığın yayılmasında önemli kaynak niteliğindedir. Çalışmak zorunda bırakılanlar işlerine giderken toplu taşıma araçları kullanmaktadırlar, kalabalık ve hijyen koşullarının kötü olduğu ortamlarda, yoğunlukla kişisel koruyucu malzemeden yoksun olarak çalışmaktadırlar. Özellikle hizmet sektöründe (marketler, kargo şirketleri vb.) çalışanlar çok sayıda insan ile temas etmektedirler. Bu koşulları bireysel olarak reddeden bir emekçinin ise fazla seçeneği yoktur. Kısacası salgının dayattığı yaşam tehdidi ile açlık arasında sıkışmış durumdadırlar. Bu nedenle yaşamsal ve zorunlu olmayan üretim faaliyetlerine çalışanlara ücretli izin verilmek suretiyle ve gerekli ekonomik ve sosyal destekler sağlanarak belli bir süre ara verilmesi gerekmektedir. Uzman kuruluş TTB’nin de ısrarla belirttiği gibi zorunlu olmayan üretim, salgının genişlemesine ve ölümlerin artmasına sebep olmaktadır⁵.

İşçi Sağlığı ve İş Güvenliği Meclisi’nin (İSİG), 17 Nisan 2020 tarihinde açıkladığı rapora⁶ göre 11 Mart - 10 Nisan 2020 tarihleri arasında **en az 855 işçinin** Covid-19 testleri pozitif çıkmış, **en az 52 işçi** (45’i erkek, 7’si kadın, yaş ortalaması 51) Covid-19 nedeniyle yaşamını yitirmiştir. Raporda ayrıca 251 iş yerinde salgın kapsamında işçi sağlığı ve güvenliği önlemlerinin alınmadığını ve işçilerin salgına yakalanmaya açık halde çalışmaya zorlandığının tespit edildiği;

³ https://www.ttb.org.tr/kollar/COVID19/haber_goster.php?Guid=6294261a-7f0d-11ea-8762-86c8585dcce5

⁴ https://www.ttb.org.tr/kollar/userfiles/files/ttbcovid-saglik-calisanlari_EN-SON.pdf

⁵ https://www.ttb.org.tr/kollar/COVID19/haber_goster.php?Guid=6294261a-7f0d-11ea-8762-86c8585dcce5

⁶ <http://isigmeclisi.org/20367-covid-19-salgini-doneminde-isci-sagligi-ve-guvenligi-raporu-1>

En az 303 işyerinde işçilere ücretsiz izine çıkmaları ve pek çok işyerinde ise işçilere yıllık ücretli izinlerini kullanmaları dayatıldığı ifade edilmiştir.

Devrimci İşçi Sendikaları Konfederasyonu'nun (DİSK) 27 Nisan 2020 tarihli raporuna⁷ göre en az **535** DİSK üyesi işçinin Covid-19 testinin pozitif çıkmıştır, en az **628** DİSK üyesi işçi karantinaya alınmış ve en az **4** DİSK üyesi işçi yaşamını yitirmiştir.

Yukarıda aktarılanlardan farklı bir yaşam hakkı ihlali ise 27 Nisan 2020 tarihinde Adana'nın Seyhan ilçesinde Ali El Hemdan (19) isimli bir Suriye vatandaşının dur ihtarına uymadığı gerekçesiyle polis tarafından vurularak öldürülmesidir. Görgü tanıkları 20 yaşından küçük olan Ali El Hemdan'ın Covid-19 yönelik önlemler kapsamında alınan sokağa çıkma yasağını ihlal ettiği gerekçesiyle para cezası kesilmesinden korktuğunu, polis kontrol noktasını görünce bir ara sokağa girerek kaçmaya çalıştığını, arkasından koşan polisin ateş ederek Ali El Hemdan'ı kalbinden vurduğunu belirtmektedirler. Silah kullanan polis memuru F. K., 28 Nisan 2020 tarihinde sevk edildiği mahkeme tarafından 'kasten öldürme' suçlamasıyla tutuklanmıştır.

2. KİŞİ GÜVENLİĞİ, İŞKENCE ve KÖTÜ MUAMELE YASAĞI

Defaten söylendiği gibi salgını kontrol altına almanın en etkin yolu insanlar arasında fiziksel mesafeyi korumak ve belli bir süre istikrarlı bir şekilde karantina uygulamaktır. Karantina uygulamanın tek yolu ise sokağa çıkma yasağı ilan etmek değildir. Çalışmak zorunda olanlara ücretli izin ve sosyal yardımlar sağlamak, karantinanın önemi ve zorunluluğu konusunda eğitici, tanıtıcı duyuru ve etkinlikler yapmak, online eğitim örneğinde olduğu gibi alternatif programlar oluşturmak ve hepsinden önemlisi toplumun katılımını ve iş birliğini sağlamak vb. yöntemler ile etkin biçimde karantina uygulamak mümkündür. Nitekim pek çok ülkede kısıtlama ve yasaklar en asgaride tutularak başarılı sonuçlar alınabilmektedir. Elbette bunun ekonomik maliyeti yüksek ve organizasyonunda da bazı zorluklar olacaktır. Maalesef siyasal iktidar alternatif yöntemler düşünmek yerine bu konuda da alışkın olduğu gibi davranmış, temel hak ve özgürlükleri kısıtlama ve yasaklama yoluna gitmiştir. Örneğin 65 yaş üstü yurttaşlara getirilen kesintisiz sokağa çıkma yasağının onları mevcut kronik hastalıklarının ilerlemesine yol açacak bir hareketsizliğe ve böylelikle sağlık hakkının ihlaline maruz bırakabileceği öngörülmemiştir.

Bu kısıtlama ve yasakların uygulanması sırasında, sadece kişi güvenliği başlığı altında değil raporda yer alan tüm hak kategorilerinde sistematik bir biçimde hak ihlalleri yaşanmıştır. Kısacası bir bütünlük içinde değerlendirildiğinde her ne kadar toplum sağlığını korumak amacıyla alınmış olsalar da sokağa çıkma yasakları ve diğer tedbir ve kısıtlamalar kişi güvenliği hakkının ihlali niteliğindedir.

⁷ <http://disk.org.tr/2020/04/covid-19-disk-raporunun-ucuncusu-yayinlandi/>

a. Yasaklar ve Diğer Kısıtlamalar

- 15 Mart 2020 tarihinde Gençlik ve Spor Bakanlığı bir açıklama yaparak umre ziyareti amacıyla Suudi Arabistan'da bulunan vatandaşların Türkiye'ye dönmelerinin ardından 14 gün karantina altına alınacaklarını ve bu amaçla Kredi ve Yurtlar Kurumu Genel Müdürlüğü'ne bağlı Ankara ve Konya'daki bazı öğrenci yurtlarının karantina merkezi olarak kullanılacağını duyurdu. Yine 15 Mart 2020 tarihinde basında yer alan haberlerde, umre seyahatinden dönen kişilerin karantinaya alındıkları Gölbaşı'ndaki öğrenci yurtlarında temizlik yapılmadığı, yetersiz yemek verildiği, hemşire ve doktor bulunmadığı iddia edildi. Ayrıca söz konusu haberlerde, bu yurtlarda kalan öğrencilerin önceden haber verilmeksizin gece vakti yurdu boşaltmalarının istendiği belirtildi.
- Covid-19 salgını ile mücadele kapsamında alınan tedbirler uyarınca, 21 Mart 2020 tarihinde saat 23:59 itibarıyla 65 yaş üzeri ve kronik rahatsızlığı bulunan yurttaşların ikamet yerlerinden dışarı çıkmalarını, açık alanlarda, parklarda dolaşmalarını ve toplu ulaşım araçları ile seyahat etmelerini sınırlandırmak amacıyla sokağa çıkmaları yasaklandı.
- 3 Nisan 2020 tarihinde 30'u büyükşehir olmak üzere 31 il 15 gün süreyle araç girişi çıkışına kapatıldı, 20 yaş altındaki kişilere, kamu kurum ve kuruluşlarında ve özel sektörde çalışanlar ile mevsimlik tarım işçileri hariç tutulmak üzere, sokağa çıkma yasağı getirildi. Bu karar 18 Nisan 2020 tarihinde 15 gün süreyle uzatıldı.
- 11 Nisan 2020 saat 00:00 itibarıyla 30'u büyükşehir olmak üzere 31 ilde, istisna olarak belirtilen kişi ve kurumlar hariç herkesi kapsayacak şekilde 48 saat boyunca sokağa çıkma yasağı uygulandı.
- 18 Nisan 2020 saat 00:00 itibarıyla 30'u büyükşehir olmak üzere 31 ilde genelgede belirtilen kişi ve kurumlar hariç herkesi kapsayacak şekilde 48 saat boyunca sokağa çıkma yasağı uygulandı.
- 23 Nisan 2020 saat 00:00 itibarıyla 30'u büyükşehir olmak üzere 31 ilde genelgede belirtilen kişi ve kurumlar hariç herkesi kapsayacak şekilde 96 saat boyunca sokağa çıkma yasağı uygulandı.
- 1 Mayıs 2020 tarihi saat 00:00 itibarıyla 30'u büyükşehir olmak üzere 31 ilde genelgede belirtilen kişi ve kurumlar hariç herkesi kapsayacak şekilde 72 saat boyunca sokağa çıkma yasağı uygulandı.
- 4 Mayıs 2020 tarihinde 30'u büyükşehir olmak üzere 31 il de uygulanmakta olan araç girişi çıkış sınırlandırılması 7 il için (Antalya, Aydın, Erzurum, Hatay, Malatya ve Muğla) kaldırıldı. Araç giriş çıkış yasağı 24 ilde 15 gün süreyle daha uygulanacak. Ayrıca 65 yaş üzeri ve 20 yaş altı kişilere yönelik sokağa çıkma yasağı günde 4 saat ile sınırlı olmak üzere aşamalı olarak

esnetilecektir. Adliyeler ara verilen duruşmalara ve diğer uygulamalara 15 Haziran 2020 tarihinde başlayabilecektir.

b. Kolluk Şiddeti, İşkence ve Kötü Muamele

Alınan sokağa çıkma yasakları, diğer tedbir ve kısıtlamalara uymadıkları gerekçesiyle 58'i polis/bekçi tarafından, 3'ü belediye zabıtalari tarafından olmak üzere toplam **61** kişi şiddete/işkence ve kötü muameleye maruz kaldı, **2** kişi de maruz kaldığı şiddet sonucu hastaneye kaldırıldı. **Bir** gazete binasına ise kimliği belirsiz kişiler tarafından silahlı saldırıda bulunuldu.

- 29 Mart 2020 tarihinde İstanbul'un Üsküdar ilçesindeki Çengelköy sahilinde balık tutan 3 kişi (Eyüp Kapıcıoğlu, Ali Kapıcıoğlu, Mustafa Kapıcıoğlu) Covid-19 kapsamında çıkarılan İçişleri Bakanlığı genelgesiyle sahillerde balık tutmak ve piknik yapmak yasaklandığı gerekçesiyle Üsküdar Belediyesi zabıtalariinin fiziksel şiddetine maruz kaldı. 2 kişi yüzünden ve vücutlariinin çeşitli yerlerinden yaralandı.
- 11 Nisan 2020 tarihinde İstanbul'un Küçükçekmece ilçesindeki Kanarya mahallesinde 5 kişiye sokağa çıkma yasağını ihlal ettikleri gerekçesiyle polis tarafında fiziksel şiddet uyguladı. 4 kişi gözaltına alındı. 1 kişi ise yaralandı ve hastaneye kaldırıldı.
- 24 Nisan 2020 tarihinde Mardin'in Nusaybin ilçesinde sokağa çıkma yasağına rağmen dışarıda oynayan çocuklara polis havaya ateş ederek müdahale etti. Polis zihinsel engelli olduğu bildirilen B. E. (7,e) isimli bir çocuğa fiziksel ve sözlü şiddet uyguladı. Nusaybin Kaymakamlığı, polis şiddetine ilişkin görüntülerin sosyal medyada yayınlanması üzerine 9 Mayıs 2020 tarihinde bir açıklama yaparak söz konusu polis memurunun görevden alındığını duyurdu.
- 25 Nisan 2020 tarihinde Mardin'in Derik ilçesinde S. Y. isimli bir kişi sokağa çıkma yasağına uymadığı gerekçesiyle polisin fiziksel şiddetine maruz kaldı. Güvenlik kamerasına da yansıyan görüntülerde, polisin para cezası kesmek yerine S. Y.'ye tokat attığı ve daha sonra boğazını sıkarak ittiği izlenmektedir. Derik Kaymakamlığı aynı gün içinde yaptığı açıklama ile polis memurunun açığa alındığını duyurdu.
- 26 Nisan 2020 tarihinde Trabzon'da pide almak için sokağa çıkan Galip Aydın isimli bir kişi yanında kimliği olmadığı gerekçesiyle tartıştığı polislerin şiddetine maruz kaldı. Yüz üstü yere yatırılarak ters kelepçe uygulamasına maruz kalan Galip Aydın, daha sonra gözaltına alındı. Polis şiddetine ait görüntülerin sosyal medyada paylaşılması üzerine Trabzon Valiliği olaya karışan 3 polis memuru hakkında inceleme başlatıldığını açıkladı. Kamera görüntülerinde Galip Aydın'ın kelepçelenmesi sırasında polislerin maske takmadıkları ve hijyen kurallarına uymadıkları izlendi. Galip Aydın basında yer alan açıklamasında şunları belirtti: "Bir kişiyim bu kadar polise nasıl mukavemet edeyim, her tarafım mosmor oldu, sitenin içindeydim, evimin önünde eşimin çocuklarımin gözü önünde beni bu hale soktular.

Fırın aracı günün belli saati gelir pideleri getirir bende onu almak için aşağı inerim. Yine bu şekilde sitenin içinde aracı beklerken, polis ekiplerinin bu tutumuyla karşı karşıya kaldım.” İfade işlemleri sonrası serbest bırakılan Galip Aydın’ın maruz kaldığı şiddeti belgeleyen sağlık raporu aldığı ve polisler hakkında şikayetçi olduğu öğrenildi.

- 8 Mayıs 2020 tarihinde basında yer alan haberlerden, İstanbul’un Arnavutköy ilçesinde bekçiler ile kimlik sordukları 2 kişi (Yüksel D., Orhan D.) arasında çıkan tartışma sonrasında Yüksel D. isimli kişinin bekçi tarafından ayağından vurulduğu öğrenildi. Yüksel D.’nin Arnavutköy Devlet Hastanesi’ne kaldırıldığı ve hayati tehlikesinin olmadığı öğrenildi. Orhan D.’nin ise aynı gün içinde gözaltına alındığı öğrenildi.
- Ayrıca toplanma ve gösteri özgürlüğü altında aktardığımız bazı etkinliklere yapılan müdahale sırasında en 49 kişi kolluk güçlerinin fiziki şiddetine maruz kaldı.

c. Faili Meçhul Silahlı Saldırı

- Genel yayın yönetmeni ve yazarı daha önce Covid-19 salgını ile ilgili yapılan haberler nedeniyle gözaltına alınan Ses Kocaeli gazetesine 20 Nisan 2020 tarihinde kimliği belirsiz kişi ya da kişiler tarafından silahlı saldırı düzenlendi. Ölen ya da yaralanın olmadığı saldırı sonucu gazete binasında maddi hasar oluştu.

3. AYRIMCILIK

Türkiye’nin de altına imza attığı ayrımcılıkla ilgili uluslararası sözleşme ve belgelerde eşitlik ilkesini tesis etmek ve ayrımcılık yasağının etkin bir biçimde uygulamak yükümlüğü ve sorumluluğu devletlere aittir.

Türkiye Psikiyatri Derneği (TPD) Ruhsal Travma ve Afet Çalışma Birimi tarafından hazırlanan “Covid-19 ve Damgalama”⁸ başlıklı çalışmada “(...) Özellikle bulaşıcı hastalıklarda, hastalıkla ilişkilendirilen bir bağlantı nedeniyle insanlar damgalanır, gerçekçi olmayan ya da gerçeğin çarpıtıldığı bilgilerle basmakalıp düşünceler dolaşıma girer ve hedefteki insanlar ayrımcılığa maruz kalır. Daha önceden ayrımcılığa maruz kalan gruplar ise salgın dönemlerinde damgalamanın hedefinde yer alabilir; beyaz ırktan olmayanlar, yaşlılar, mülteciler, eğitim düzeyi düşük olanlar, yoksullar vb.” denilmektedir.

Daha küresel salgın ilanının çok öncesinde Çinli oldukları düşünülen yabancılara yöneltilen bu tarz damgalama, suçlama ve dışlama mekanizmaları Covid-19 vakalarının Türkiye’de de görülmesi ile birlikte yaygınlık kazandı ve farklı gruplara yönelik ayrımcılığın ve nefret söyleminin yaygınlaşmasına yol açtı:

- 65 yaş üzeri ve kronik rahatsızlığı bulunan yurttaşlara getirilen sokağa çıkma yasağı toplumda salgından etkilenecek tek kesimin yaşlılar olduğu gibi yanlış kaniya yol açtı. Yaşlı

⁸ Bkz. <https://www.psikiyatri.org.tr/uploadFiles/243202019327-DamgalanmaCOVID.pdf>

kişiler koruyucu önlemlere yeterince uymamakla, kendi sağlıklarını ve toplum sağlığını yok saymakla suçlandılar, kendi iradeleri yok sayılarak daha fazla yasaklayıcı önlemlerin hedefi oldular.

- Yurt dışından ülkeye dönenler de hastalığın yayılmasının sorumlusu olarak gösterildiler ve yoğun şekilde ayrımcılığa, damgalanmaya maruz kaldılar. Özellikle umreden dönenler, karantina sürecini tamamlamış olsalar dahi dışlandılar. Covid-19'un DSÖ tarafından pandemik hastalık olarak ilan edilmesinden önce bile küresel çapta hızlı yayılışı ve yol açtığı sonuçlar görülebiliyordu. Buna karşın yanlış kararlar ile binlerce kişinin umre için yurtdışı çıkışına izin verildi. Gittikleri yerde yeterince koruyucu önlem alınmadı. Geri dönüşlerinde ise önemli bir bölümüne gerekli sağlık kontrolleri yapılmadan ülkeye girişlerine izin verildi. Covid-19 vakaları görülmeye başlayınca daha geç giriş yapanlara karantina uygulama kararı alındı. Bu kişiler aceleyle hazırlanmış yurtlarda, hijyen ve beslenme koşullarının ve sağlık organizasyonunun yetersiz olduğu ortamlarda yaşamak zorunda bırakıldılar. Maruz kaldıkları mağduriyetlere karşın toplum tarafından anlayışla karşılanmadılar.
- Balkonlardan alkışlanan, övülen sağlık çalışanları yetersiz kişisel koruyucu ekipmanlar ile görevlerini fedakârca sürdürürken hastalarla yakın temasta olmaları nedeniyle Covid-19'un yayılmasının sorumlusu olarak gösterildiler. İnsanların onları alışverişte, apartmanda, evde gördükleri zaman gerekli fiziksel mesafe ve yeterli önlemler alındığında bile ayrımcı davranışlar sergilediklerine dair haberler basında, sosyal medyada çokça yer aldı.
- 24 Nisan 2020 tarihinde Diyanet İşleri Başkanı Prof. Dr. Ali Erbaş Cuma hutbesinde LGBTİQ+ bireyleri ve evlilik dışı ilişkileri hastalıkların, salgınların nedeni olarak gösteren bir konuşma yaptı. Ayrımcılık içeren bu konuşmaya toplumun çeşitli kesimlerinden gelen tepkilerden biri de Ankara Barosunun yaptığı açıklama oldu. Cumhurbaşkanı, Ankara Barosu'nun açıklaması ile ilgili olarak "Diyanet İşleri başkanımıza yapılan saldırı devlete yapılan saldırdır" diyerek yapılan ayrımcılığa arka çıktı. Ankara Barosu'nun açıklaması hakkında Adalet ve Kalkınma Partisi (AKP) Sözcüsü Ömer Çelik ise sosyal medya üzerinden yaptığı açıklamasında "Ankara Barosu'nun yaptığı faşist açıklama tam bir terbiyesizliktir. Faşizmin en küstah ve terbiyesiz hallerinden birinin bir baro adına yapılan açıklamada görülmesi ibretliktir (...) Ankara Barosu'ndan kafasını uzatan faşist zihniyet, Sayın Prof. Dr. Ali Erbaş'ı en temel haktan mahrum etmeye çalışan küstahça bir saldırganlık sergilemektedir" dedi.

4. CEZAEVLERİ

Covid-19 hastalığının ayırt edici özelliği hızlı ve kolay bulaşmasıdır. Bir gözetim ve toplu kapatma mekânı olan hapishaneler bu özelliğinden dolayı hastalığın yayılmasını önlemek için insanlar arası fiziksel mesafeyi artırmak ve kişisel hijyeni azami seviyede tutmak gibi kuralları uygulamanın en zor olduğu yerlerdir. Kaldı ki ülkemizde siyasal iktidarın hukuku bir baskıcı aracı olarak kullanmasının sonucu hapishanelerde kapasitelerinin çok üzerinde mahpus

bulunmaktadır. Adalet Bakanlığı verilerine göre halen bakanlığın yönetiminde **368** ceza infaz kurumu bulunmakta olup, bu kurumların kapasitesi **235.431** kişiliktir.⁹ Buna karşın hapishanelerde bulunan mahpus sayısı maalesef tam olarak bilinmemektedir. Adalet Bakanlığı uzunca bir süredir bu konuda veri paylaşımı yapmamaktadır. Basın, hukuk ve insan hakları örgütlerinin raporları vb. kaynaklara dayanarak son yapılan infaz düzenlemesi öncesinde ceza ve tevkif evlerinde tutuklu, hüküm özlü ve hükümlü olmak üzere bulunan toplam mahpus sayısının 300.000’den fazla olduğu tahmin edilmektedir. Hapishanelerin imkan ve olanakları daha düşük kapasite için organize edilmiş olduğundan bu aşırı doluluk hali nedeniyle mahpusların, sağlığa, gıda ve suya (özellikle temizlik için sıcak suya), yatak ve hijyen malzemelerine erişimde ciddi sorunlar yaşayacakları açıktır. Kaldı ki uzun zamandan beri hapishanelerden gelen bilgiler de bu yöndedir. Bu sorunlar kapatılma halinin doğasında kaçınılmaz olarak var olan sıkıntı ve ıstırap ile birlikte değerlendirildiğinde mahpusların Covid-19’a karşı göstereceği fiziksel ve ruhsal direnç de dışarıda olanlardan daha düşük olacaktır. Dolayısıyla olası bir sirayet halinde hastalığın en hızlı yayılacağı yerlerin başında hapishaneler gelmektedir.

İşte bu gerçeklik nedeniyle insan hakları alanında uluslararası düzeyde otorite olan kişi ve kuruluşlar acil çağrı ve açıklamalar yaparak devletleri/hükümetleri salgın koşullarında hapishaneler için çok daha özel önlemler almaya davet ettiler. 20 Mart 2020 tarihinde Avrupa İşkenceyi Önleme Komitesi (CPT) mahpuslara ilişkin bir dizi ilkeler¹⁰ yayınladı. 25 Mart 2020 tarihinde ise BM İnsan Hakları Yüksek Komiseri bir çağrıda bulundu¹¹ ve 6 Nisan 2020 tarihinde de Avrupa Konseyi İnsan Hakları Komiseri yine bir çağrıda bulundu¹². Bu ilke ve çağrılarının ortak noktası hapishanelerde bulunan mahpusların sayısının azaltılması ve salgını önlemeye yönelik alınacak önlemlerin mevcut özgürlükleri kısıtlayacak nitelikte olmaması idi. Diğer yandan BM İnsan Hakları Komiseri Michelle Bachelet yaptığı çağrıda *“Hükümetler şimdi siyasi mahpuslar ve sadece eleştirel veya muhalif görüşlerini ifade ettiği için alıkonulanlar da dahil olmak üzere yeterli yasal dayanak olmadan alıkonulan herkesi serbest bırakmalı”* diyerek çok önemli yol gösterici bir talepte bulundu. Yanı sıra, COVID-19’a karşı özellikle savunmasız olanların, yaşlı ve ağır hasta mahpusların da ivedilikle saliverilmesi gerekenler listesinde yer alması gerektiğini belirtti. Michelle Bachelet ayrıca *“Bir sağlık krizinde alınan önlemler, alıkonulan kişilerin yeterli yiyecek ve su hakları da dahil olmak üzere temel haklarını zayıflatmamalıdır. Bir avukata ve doktora erişim de dahil olmak üzere, alıkonulan kişilere yönelik kötü muameleye karşı önlemlere de tam olarak uyulmalıdır.”* uyarısında bulundu.

⁹ <http://www.cte.adalet.gov.tr/Home/SayfaDetay/cik-genel-bilgi>

¹⁰ <https://rm.coe.int/16809e09ec>

¹¹ <https://www.ohchr.org/EN/NewsEvents/Pages/DisplayNews.aspx?NewsID=25745&LangID=E>

¹² <https://www.coe.int/en/web/commissioner/-/covid-19-pandemic-urgent-steps-are-needed-to-protect-the-rights-of-prisoners-in-europe>

Uluslararası standart ve normlara gönderme yapan tüm bu ilke ve çağrılara karşın Adalet Bakanlığı’nın aldığı aşağıda aktarılan önlemlerden görüleceği gibi mahpusların aileleriyle görüşme hakkı tamamen ortadan kaldırılmış, avukat görüşmeleri kısıtlanmıştır. Ayrıca yine aşağıda aktarılan cezaevlerinden kısıtlı olarak edinilen bilgi ve şikayetlerden de anlaşılacağı üzere BM İnsan Hakları Komiseri Michelle Bachelet’nin yaptığı uyarının aksine salgın koşullarında mahpusların, sağlığa, yiyecek ve suya, hijyen malzemelerine erişimde yaşadıkları ihlaller kötü muamele niteliğindedir.

Yine yukarıda değinilen ilke ve açıklamaların aksine ‘7242 sayılı Ceza ve Güvenlik Tedbirlerinin İnfazı Hakkında Kanun’da yapılan değişiklikten sadece eleştirel veya muhalif görüşlerini ifade edenler de dahil olmak üzere yeterli yasal dayanak olmadan alıkonulan gazeteciler, akademisyenler, insan hakları savunucuları, avukatlar ve seçilmiş siyasiler yararlanamamışlardır. Her ne kadar 90 bin gibi bir rakam telaffuz edilmekteyse de infaz yasasında yapılan değişikliklerden yararlananların sayısı yetkililer tarafın kamuoyu ile henüz paylaşılmamıştır. Bu nedenle cezaevleri nüfusunda yeterli bir azaltmanın yapılarak salgınla mücadelenin gerektirdiği koşulların sağlanıp sağlanmadığı maalesef bilinmemektedir.

a. Covid-19 ile Mücadele Kapsamında Alınan Kısıtlayıcı Tedbirler

Adalet Bakanlığı tarafından Covid-19 ile mücadele kapsamında cezaevlerine yönelik ilk tedbirler 13 Mart 2020 tarihinde alındı. Buna göre, açık ve kapalı ceza infaz kurumlarındaki avukat ziyareti dahil bütün görüşler, açık ceza infaz kurumlarında kalanların özel izin hakları, hastalık ve güvenlik durumları dışında bir ceza infaz kurumundan bir başka kuruma yapılan nakiller iki hafta süreyle ertelendi.

Bu erteleme 28 Mart 2020 tarihinde 2 hafta daha uzatıldı ve yanı sıra şu önlemler eklendi:

- Hükümlülerin dışarıyla temasının mümkün olduğu kurum dışı çalışma, lokanta, sosyal tesis, dış kantin gibi iş yurdu faaliyetleri;
- Birden fazla koğuyla birlikte yapılan toplu faaliyetler;
- Ceza infaz kurumlarındaki ve çocuk eğitim evlerindeki aile görüşme odalarının kullanımı;
- Ceza infaz kurumlarında anneleri ile birlikte kalan 0-6 yaş grubu çocukların kreşe ve anaokuluna gitmeleri ile çocukların dışarıdaki ebeveynleri ya da yakınlarına teslim edilmesi ertelenmiştir.

Adalet Bakanlığı 10 Nisan 2020 tarihinde yaptığı yeni bir açıklama ile bu kısıtlamaların 30 Nisan 2020 tarihine kadar uzatıldığını duyurmuştur.

Adalet Bakanlığı, 30 Nisan 2020 tarihinde yaptığı açıklama ile bu kısıtlamaları 15 Mayıs 2020 tarihine kadar uzatmıştır.

Görüleceği gibi alınan tedbirler zaten zor olan mahpusluk koşullarını daha da ağırlaştıran, Nelson Mandela Kuralları olarak da bilinen ‘Mahpuslara Muameleye Dair Birleşmiş Milletler Asgari Standart Kurallar’ın gerisine düşen, mahpusların fiziksel ve zihinsel sağlığını ve refahını yeterince gözetmeyen niteliktedir.

b. Covid-19 ile Mücadele Kapsamında Alınan Koruyucu/Önleyici Tedbirlerin Eksik, Yetersiz Olduğu ve İhlallerin Yaşandığı Cezaevleri

TİHV Dokümantasyon Merkezi’nin basın taramaları sonucu tespit edilebilen en az 31 cezaevinde Covid-19 salgını kapsamında gerekli önlemlerin ya hiç alınmadığı ya da yetersiz olduğu ve çeşitli hak ihlallerin yaşandığı iddia edilmektedir. Söz konusu cezaevleri alfabetik sırayla aşağıdaki gibidir:

Adana Kürkçüler F Tipi Cezaevi
Afyon 1 Nolu T Tipi Cezaevi
Ağrı Patnos L Tipi Cezaevi
Aksaray T Tipi Cezaevi
Ankara Sincan Kadın Cezaevi
Amasya E Tipi Cezaevi.
Antalya Alanya L Tipi Cezaevi
Aydın Cezaevi
Balıkesir Bandırma 1 Nolu T Tipi Cezaevi
Bayburt M Tipi Cezaevi
Bitlis E Tipi Cezaevi
Bolu F Tipi Cezaevi
Denizli Kocabaş T Tipi Cezaevi
Diyarbakır D Tip Cezaevi
Düzce T Tipi Cezaevi
Elazığ 1 Nolu Yüksek Güvenlikli Cezaevi
Elazığ 1 Nolu Yüksek Güvenlikli Cezaevi
İzmir Kırıklar 1 Nolu F Tipi Cezaevi
İzmir Aliağa Şakran 2 Nolu T Tipi Cezaevi
İzmir Aliağa Şakran 3 Nolu T Tipi Cezaevi
İstanbul Silivri Cezaevi
Karaman M Tipi Cezaevi
Kayseri Bünyan Kadın Cezaevi
Kırıkkale F Tipi Cezaevi
Kocaeli Kandıra F Tipi Cezaevi
Maraş Türkoğlu 1 Nolu L Tipi Cezaevi
Mersin Tarsus 1 Nolu T Tipi Cezaevi

Mersin Tarsus 2 Nolu T Tipi Cezaevi

Mersin Tarsus 3 Nolu T Tipi Cezaevi

Ordu E Tipi Cezaevi

Osmaniye 2 Nolu T Tipi Cezaevi

Rize Kalkandere L Tipi Cezaevi

Siirt E Tipi Cezaevi

Şırnak T Tipi Cezaevi

Trabzon Beşikdüzü T Tipi Cezaevi

Tekirdağ 1 Nolu F Tipi Cezaevi

Tekirdağ 2 Nolu F Tipi Cezaevi

Urfa T Tipi Cezaevi

Urfa Hilvan 1 Nolu T Tipi Cezaevi

Van T Tipi Cezaevi

Van Yüksek Güvenlikli Cezaevi

Hapishanelerde Covid-19 ile mücadele kapsamında alınmayan ya da eksik alınan önlemler ve yaşanan ihlaller ise şöyledir:

✓ ***Mahpusların kaldığı koşulların düzenli dezenfekte edilmemesi;***

Avrupa İnsan Hakları Mahkemesi (AİHM) içtihatlarında alınması gereken sağlık önlemlerinin bulaşıcı hastalıkların yanı sıra, kemirgenler, pireler, bitler, tahtakuruları ve diğer haşeratların istilasına karşı önlemleri de içermelidir denmektedir.¹³ Bu önlemler, yeterli dezenfeksiyon tesislerini, deterjan vb. temizlik ürünlerinin tedarikini, hücrelerin ve özellikle yatak çarşaflarının ve yatakların düzenli fumigasyon (buharla dezenfekte etme) ve muayenelerinin yanı sıra yiyecekleri tutmak için kullanılan alanları da içermesi gerektiğini belirtilir. Covid-19 salgınıyla mücadele kapsamında radyo ve televizyonlardan topluma her gün kişisel hijyen kurallarına uymanın önemi hatırlatılmaktadır. Mahpusların mevcut koşulları nedeniyle kendilerine olanak sağlanmadan bu hatırlatmanın gereğini hiçbir şekilde yerine getiremeyecekleri açıktır.

TİHV Dokümantasyon Merkezi'nin basında yaptığı taramalara göre Bayburt M Tipi Cezaevi, İzmir Aliğa Şakran 3 Nolu T Tipi Cezaevi, Mersin Tarsus 3 Nolu T Tipi Cezaevi, Adana Kürkcüler F Tipi Cezaevi, Karaman M Tipi Cezaevi, Ankara Sincan Kadın Cezaevi, Şırnak T Tipi Cezaevi, Ağrı Patnos L Tipi Cezaevi, Elazığ 2 Nolu Yüksek Güvenlikli Cezaevi'nde düzenli ve yeterli dezenfektasyon yapılmamaktadır.

Çağdaş Hukukçular Derneği, İnsan Hakları Derneği, Özgürlük İçin Hukukçular Derneği, Med Tutuklu ve Hükümlü Aileleri Hukuki ve Dayanışma Dernekleri Federasyonu tarafından

¹³ Neshkov ve Diğerleri / Bulgaristan, 2015, s. 243

ortak hazırlanan 27 Nisan 2020 tarihli “Covid-19 Hapishane İzleme Bülteni-2”¹⁴ başlıklı rapora göre dezenfektasyon yapılmayan cezaevi sayısı çok daha fazladır.

- ✓ **İnfaz koruma memurlarının koğuş aramalarında ve mahpusların üstünü ararken sosyal mesafe kurallarına uymamaları, eldiven, maske ve siperlik takmamaları;**

Bayburt M Tipi Cezaevi, Tekirdağ 1 Nolu F Tipi Cezaevi, Tekirdağ 2 Nolu F Tipi Cezaevi, Urfa Hilvan 1 Nolu T Tipi Cezaevi, Maraş Türkoğlu 1 Nolu L Tipi Cezaevi, Osmaniye T Tipi Cezaevi, İzmir Şakran 3 Nolu T Tipi Cezaevi, Düzce T Tipi Cezaevi, Ağrı Patnos L Tipi Cezaevi, Osmaniye 2 Nolu T Tipi Cezaevi.

- ✓ **Avukat görüşüne izin vermeme;**

İzmir Kırıklar 1 Nolu F Tipi Cezaevi.

- ✓ **Mahpus sayısının cezaevi kapasitenin üstünde olması (aşırı doluluk):**

İstanbul Silivri Cezaevi, Şırnak T Tipi Cezaevi, Balıkesir Bandırma 1 Nolu T Tipi Cezaevi, Urfa Hilvan 1 Nolu T Tipi Cezaevi, Van T Tipi Cezaevi, Denizli Kocabaş T Tipi Cezaevi, İzmir Şakran 3 Nolu T Tipi Cezaevi, Bitlis E Tipi Cezaevi, İzmir Şakran Cezaevi, Aydın Cezaevi, Afyon 1 Nolu T Tipi Cezaevi, Amasya E Tipi Cezaevi, Osmaniye 2 Nolu T Tipi Cezaevi, Urfa T Tipi Cezaevi.

- ✓ **Mahpuslara yeterince sıcak ve soğuk su verilmemesi, su kısıtlılığı;**

İstanbul Silivri Cezaevi, Şırnak T Tipi Cezaevi, Ordu E Tipi Cezaevi, İzmir Aliğa 2 Nolu T Tipi Cezaevi, Mersin Tarsus 2 Nolu T Tipi Cezaevi, Bayburt M Tipi Cezaevi.

- ✓ **Kişisel hijyenlerini sağlamaları için mahpuslara dezenfektan, temizlik malzemesi ile maske, eldiven verilmemesi;**

Diyarbakır D Tipi Cezaevi, Trabzon Beşikdüzü T Tipi Cezaevi, Ağrı Patnos L Tipi Cezaevi, Rize Kalkandere L Tipi Cezaevi, Kocaeli Kandıra F Tipi Cezaevi, Bolu F Tipi Cezaevi, Tekirdağ 1 Nolu F Tipi Cezaevi, Van Yüksek Güvenlikli Cezaevi, Urfa Hilvan 1 Nolu T Tipi Cezaevi, İzmir Aliğa 2 Nolu T Tipi Cezaevi, İstanbul Silivri Cezaevi, Van T Tipi Cezaevi, Denizli Kocabaş T Tipi Cezaevi, Maraş Türkoğlu 1 Nolu L Tipi Cezaevi, Siirt E Tipi Cezaevi, İzmir Şakran 3 Nolu T Tipi Cezaevi, Mersin Tarsus 3 Nolu T Tipi Cezaevi, Antalya Alanya L Tipi Cezaevi, Ankara Sincan Kadın Cezaevi, Bitlis E Tipi Cezaevi, İzmir Şakran 3 Nolu T Tipi Cezaevi, Kırıkkale F Tipi Cezaevi, Düzce T Tipi Cezaevi, Mersin Tarsus 2 Nolu T Tipi Cezaevi, Bayburt M Tipi Cezaevi, Osmaniye 2 Nolu T Tipi Cezaevi, Elazığ 2 Nolu Yüksek Güvenlikli Cezaevi.

¹⁴ Söz konusu rapora <https://cagdashukukcular.org/manset/covid-19-haftalik-hapishane-izleme-bulten-2/> adresinden erişebilirsiniz.

✓ **Dezenfektan, temizlik malzemesi ve maskenin cezaevi kantinlerinde yüksek fiyatlara satılması;**

Hapishane kantinleri de özelleştirildiği için, kamu yararına göre düzenlenen bir hizmet olmaktan çıkarılarak kâr amaçlı bir faaliyet haline getirilmiştir. Bu nedenle kantinlerde satılan temizlik malzemeleri ve maskeler genellikle pahalı satılmakta ya da sıklıkla stokta bulunmadığı gerekçesiyle satılmamaktadır. Bu kısıtlılıklara rağmen temizlik ürünleri ve maskelerin kantinlerden temin edildiği cezaevleri “Covid-19 Hapishane İzleme Bülteni-2”ye göre şunlardır; İzmir Aliğa Şakran 1 Nolu T Tipi Kapalı Cezaevi, İzmir Aliğa Şakran 2 Nolu T Tipi Kapalı Cezaevi, İzmir Aliğa Şakran 3 Nolu T Tipi Kapalı Cezaevi, Antalya L Tipi Kapalı Cezaevi, Ağrı Patnos L Tipi Cezaevi, Bakırköy Kadın Kapalı Cezaevi, Bandırma 2 Nolu T Tipi Kapalı Cezaevi, Bayburt M Tipi Kapalı Cezaevi, Bolu F Tipi Kapalı Cezaevi, Diyarbakır Kadın Kapalı Cezaevi, Gebze Kadın Cezaevi, Kandıra 1 ve 2 Nolu F Tipi Cezaevleri, Karaman M Tipi Kapalı Cezaevi, İzmir Kırıklar 1 Nolu F Tipi Kapalı Cezaevi, Maltepe 1 ve 2 Nolu L Tipi Kapalı Cezaevleri, İzmir Menemen T Tipi Kapalı Cezaevi, Silivri Kapalı Cezaevi, Silivri 5 Nolu L Tipi Cezaevi, Tekirdağ 1 Nolu F Tipi Cezaevi, Denizli T Tipi Kapalı Cezaevi, Urfa 2 Nolu T Tipi Cezaevi, Ümraniye Cezaevi, Van Yüksek Güvenlikli Cezaevi, Van F Tipi Cezaevi, Van M Tipi Kapalı Cezaevi, Gaziantep İslahiye T Tipi Kapalı Cezaevi. Bunların yanı sıra basına yansıyan haberlerden söz konusu malzemelerin Ağrı Patnos L Tipi Cezaevi’nde ve Elazığ 1 Nolu Yüksek Güvenlikli Cezaevi’nde pahalı satıldığı öğrenilmiştir.

✓ **Mahpusların infaz koruma memurları tarafından Covid-19 virüsü bulaştırmakla tehdit edilmesi;**

Trabzon Beşikdüzü T Tipi Cezaevi, Aksaray T Tipi Cezaevi, Tekirdağ 2 Nolu F Tipi Cezaevi.

✓ **Erteleme kararına rağmen bir cezaevinden bir diğer cezaevine sevk yapılması;**

Mardin E Tipi Cezaevi’nden Urfa T Tipi Cezaevi’ne 2 mahpus; Maltepe 1 ve 2 Nolu Cezaevlerinden Afyon Cezaevi ile Bandırma 1 ve 2 Nolu T Tipi Cezaevlerine 24 mahpus; Batman M Tipi Cezaevi’nden Diyarbakır 4 Nolu T Tipi Cezaevi’ne 439 mahpus sevk edilmiştir.

✓ **Mahpuslara verilen yemeklerin yeterli miktarda, besleyici ve hijyenik olmaması;**

Balıkesir Bandırma 1 Nolu T Tipi Cezaevi, Kocaeli Kandıra F Tipi Cezaevi, Şırnak T Tipi Cezaevi, Osmaniye 2 Nolu T Tipi Cezaevi, Elazığ 1 Nolu Yüksek Güvenlikli Cezaevi.

✓ **Covid-19 şüphesi taşıyan mahpusların hastaneye götürülmemesi;**

Urfa Hilvan 1 Nolu T Tipi Cezaevi (6 mahpus), Rize Kalkandere L Tipi Cezaevi (26 mahpus), Mersin Tarsus 1 Nolu T Tipi Cezaevi (1 mahpus) ve Kayseri Bünyan Kadın Cezaevi (3 mahpus). Bu özgün durumların yanı sıra aslında çok sayıda cezaevinde sağlığa erişim konusunda ciddi sorunlar ve ihlaller yaşanmaktadır.

Bunun yanı sıra basında yer alan haberlerde, Kayseri Bünyan Kadın Cezaevi'nde Covid-19 testi için mahpuslardan para istendiği iddia edilmektedir.

✓ **Havalandırma hakkının kısıtlanması;**

CPT'nin yayınladığı ilkelerde; "Gerekli olmayan faaliyetlerin askıya alınması meşru ve makul olsa da pandemi sırasında tutulan kişilerin temel haklarına eksiksiz bir şekilde saygı gösterilmelidir... (en az bir saat) günlük açık havaya erişim hakkı bulunmaktadır" denilmesine rağmen; Alanya L Tipi Cezaevinde, Metris R Tipi ve Metris 1 Nolu T Tipi cezaevlerinde havalandırmaya çıkma hakkına kısıtlama getirilmiştir.¹⁵

c. Covid-19 Teşhisi Konulan Mahpuslar

Adalet Bakanlığı hapisanelerde görülen Covid-19 vakaları hakkında kapsamlı bilgi ve istatistik paylaşmamaktadır. Muhalefet partilerine mensup milletvekilleri tarafında Adalet Bakanlığı'na bu konuda yöneltilen soru önergeleri¹⁶ henüz cevaplanmamıştır. Covid-19 ile mücadele kapsamında alınan önlemler uyarınca avukat ve aile görüşmeleri de kısıtlandığından hapisanelerden sağlıklı bilgi almak neredeyse imkansız hale gelmiştir. Bu nedenle Covid-19 teşhisi konulan mahpus sayısını tam olarak tespit etmek mümkün değildir.

28 Nisan 2020 tarihinde Adalet Bakanı Abdülhamit Gül yaptığı açıklama ile **dört ayrı ceza infaz kurumundan 120 tutuklu ve hükümlüye Covid-19 tanısı** konulduğunu, bu mahpusların tamamının hastanelerde tedavi altına alındığını, yoğun bakımda kalan mahpusun bulunmadığını ve tanı konan mahpusların genel sağlık durumlarının iyi olduğunu duyurdu.

Ancak TTB'nin de belirttiği gibi DSÖ kodlarının uygulanmayışı, bilgi edinme hakkının kısıtlanması, şeffaflık vb. sorunlar nedeniyle bu verilerin eksik olduğu, hakikati tam yansıtmadığı konusunda endişe duyulmaktadır.

Aşağıda aktarılan sınırlı sayıda bilgi bir bütünlük içinde değerlendirildiğinde çıkan sonuç Adalet Bakanlığı açıklamasında belirtilenden daha fazla sayıda Covid-19 hastası mahpus olduğuna işaret etmektedir. Sadece Cumhuriyet Başsavcılıklarının yazılı açıklamalarıyla teyit ettikleri iki cezaevinde (İzmir Buca Cezaevi ve Konya E Tipi Cezaevi) Covid-19 tanısı konmuş ve tedavi gören mahpus sayısı 119'dur. Bakanın açıklamasında sözünü ettiği dört cezaevinden ikisi herhalde bunlardır. Geriye kalan iki cezaevinde en az birer tanı konmuş mahpus bulunsa dahi toplam sayı resmi açıklamadan daha fazla olmaktadır. Kaldı ki aşağıda aktarılan sınırlı sayıdaki verilerde adı geçen riskli/şüpheli hapisane cezaevi sayısı **13**'dür (İzmir Şakran Cezaevi, Buca, Tekirdağ 2 Nolu T Tipi Cezaevi, Konya E Tipi Cezaevi, Dalaman Cezaevi, Hakkari

¹⁵ Bkz. "Covid-19 Hapishane İzleme Bülteni-2": <https://cagdashukukcular.org/manset/covid-19-haftalik-hapishane-izleme-bulten-2/>

¹⁶ HDP grup başkanvekili ve Siirt Milletvekili Meral Danış Beştaş tarafından verilen soru önergesi için bkz. <https://www.hdp.org.tr/images/UserFiles/Documents/Editor/MDB-SO-1.pdf>; CHP İzmir Milletvekili Sevdâ Erdan Kılıç'ın soru önergesi için bkz. <http://egeyebakis.com/chpli-kilic-cezaevlerindeki-koronavirus-olumlerini-meclise-tasidi-bunun-adi-cinayettir/>

Cezaevi, Mersin Cezaevi, Samsun T Tipi Cezaevi, Ağrı Patnos L Tipi Cezaevi, Ankara Sincan Cezaevi, Rize Kalkandere L Tipi Cezaevi, İstanbul Silivri 7 Nolu L Tipi Cezaevi, Mardin E Tipi Cezaevi).

Covid-19 tanısı koyulan mahpus, ceza ve infaz personeli sayısı ve bulundukları cezaevleri şöyledir:

- 7 Nisan 2020 tarihinde **İzmir Aliğa Şakran Cezaevi**'nde görevli **2 hekimin** Covid-19 klinik bulgusu ve ön tanısı ile hastaneye yatırıldığı öğrenildi.
- 13 Nisan 2020 tarihinde Adalet Bakanı Abdülhamit Gül **79 ceza ve infaz personelinin** Covid-19 testlerinin pozitif çıktığını açıkladı.¹⁷ Ancak bu kişilerin hangi cezaevlerinde görev yaptıkları belirtilmedi.
- Adalet Bakanı'nın 13 Nisan 2020 tarihli aynı açıklamasından 5 açık ceza infaz kurumundaki **17 mahpusa** Covid-19 tanısı konulduğu öğrenildi. Ancak ceza infaz kurumlarının hangileri olduğu belirtilmedi.
- 21 Nisan 2020 tarihinde İzmir Cumhuriyet Başsavcılığı, yaptığı açıklamada Buca Cezaevi'nde tutulan **64 mahpusun** Covid-19 testlerinin pozitif çıktığını duyurdu.
- 22 Nisan 2020 tarihinde Tekirdağ 2 Nolu T Tipi Cezaevi'nde tutulan **1 mahpusun** Covid-19 testinin pozitif çıktığı öğrenildi.
- 24 Nisan 2020 tarihinde basında yer alan haberlerde, Rize Kalkandere L Tipi Cezaevi'nde **26 mahpusun** Covid-19 belirtileri göstermelerine rağmen hastaneye sevk edilmediği iddia edildi.
- 27 Nisan 2020 tarihli "Covid-19 Hapishane İzleme Bülteni-2"den İzmir Şakran Kadın Cezaevi'nde **2 mahpusun** karantina koğuşunda kaldığı öğrenildi.
- 28 Nisan 2020 tarihinde Konya Cumhuriyet Başsavcılığı tarafında yapılan yazılı açıklama ile Konya E Tipi Cezaevi'nde Covid-19 testi pozitif çıkan **55 mahpusun** hastaneye sevk edildiği duyuruldu.
- 8 Mayıs 2020 tarihinde basında yer alan haberlerden İstanbul Silivri 7 Nolu L Tipi Cezaevi'nde tutulan **44 mahpusun** Covid-19 testlerinin pozitif çıktığı öğrenildi.
- 8 Mayıs 2020 tarihinde basında yer alan haberlerden Mardin E Tipi Cezaevi'nde görevli **6 infaz koruma memurunun** Covid-19 testlerinin pozitif çıktığı ve karantinaya alındığı öğrenildi.

Ayrıca cezaevinden tahliye edildikten sonra gittikleri yerlerde yapılan testleri pozitif çıkan kişilerin durumu da cezaevlerinde Covid-19 vakalarının resmi açıklamalardan daha

¹⁷ <https://www.sozcu.com.tr/2020/gundem/adalet-bakani-gul-corona-virusu-onlemlerini-acikladi-5744976/>

yaygın olduğunun bir göstergesidir. Bu durumda olan tespit edebildiğimiz en az 7 kişi ve 4 farklı cezaevi bulunmaktadır.

- 19 Nisan 2020 tarihinde basında yer alana haberlerden yapılan infaz düzenlemesi ile Dalaman Cezaevi'nden tahliye olduktan sonra gittikleri memleketleri Antalya'nın Alanya ilçesinde Covid-19 testleri pozitif çıkan **2 kişinin** gözlem altına alındığı öğrenildi.
- Yine 19 Nisan 2020 tarihinde basında yer alana haberlerden yapılan infaz düzenlemesi sonucu tahliye olan ve gittiği memleketi Antalya'nın Finike ilçesinde Covid-19 testleri pozitif çıkan **1 kişinin** Finike Devlet Hastanesi'nde tedaviye alındığı öğrenildi.
- 20 Nisan 2020 tarihinde basında yer alan haberlerden, yapılan infaz düzenlemesi ile Hakkari Cezaevi'nden tahliye edilen ve daha sonra Hakkari'nin Yüksekova ilçesine giden **2 kişinin** Covid-19 testlerinin pozitif çıktığı öğrenildi.
- İnfaz düzenlemesi ile Mersin Cezaevi'nden tahliye edilen **1 kişinin** 20 Nisan 2020 tarihinde Covid-19 testinin pozitif çıktığı öğrenildi.
- 26 Nisan 2020 tarihinde basında yer alan haberlerden, Ağrı Patnos L Tipi Cezaevi'nden tahliye edildikten sonra Van'ın İpekyolu ilçesine giden **1 kişinin** Covid-19 testinin pozitif çıktığı öğrenildi.

d. Covid-19 Nedeniyle Yaşamını Yitiren Mahpuslar

10 Mayıs 2020 tarihi itibarıyla cezaevlerinde Covid-19 nedeniyle 4 mahpusun öldüğü kesinlik kazanmıştır. Bir mahpusun bilgisi yakınlarının ölüm haberini basın ile paylaşması üzerine kesinlik kazanırken üç mahpusun öldüğü bilgisi ise Adalet Bakanı tarafından açıklanmıştır. Ancak ölen üç mahpusun isimleri ve hangi cezaevinde tutuldukları belirtilmemiştir. Paylaşılan tek bilgi ölenlerin açık cezaevlerinde tutulu bulunduklarıdır.

Covid - 19 nedeniyle yaşamını yitiren mahpusların gerçek sayısına dair yetkililerin şeffaflıktan kaçınmaları ve bilgi paylaşanlara yönelik baskıcı bir tutum içinde olmaları ister istemez kaygıları daha da arttırmaktadır. Örneğin, 30 Nisan 2020 tarihinde basında yer alan haberlerden Ankara Sincan Cezaevi'nden tahliye edilen bir mahpusun 14 Nisan 2020 tarihinde tedavi gördüğü hastanede Covid-19 nedeniyle yaşamını yitirdiği öğrenilmiştir. Oysa HDP Kocaeli milletvekili Ömer Faruk Gergerlioğlu 25 Mart 2020 tarihinde Sincan Cezaevi'nde Covid-19 hastası bir mahpusun bulunduğu bilgisini kamuoyu ile paylaşmıştı. İddiaları hemen yalanlayan Ankara Cumhuriyet Başsavcılığı, Ömer Faruk Gergerlioğlu hakkında 'halk arasında endişe, korku ve panik yaratma' suçlamasıyla soruşturma başlatmıştı.

- 26 Mart 2020 tarihinde Samsun T Tipi Cezaevi'nde tutuklu bulunan Mehmet Yeter isimli **1 mahpus** Covid-19 nedeniyle yaşamını yitirdi.
- 13 Nisan 2020 Adalet Bakanı tarafından **3 mahpusun** yaşamını yitirdiği açıklandı. Ancak ölenlerin isimleri, ölüm tarihleri ve kaldıkları hapisaneler hakkında bilgi verilmedi.

5. DÜŞÜNCE VE İFADE ÖZGÜRLÜĞÜ

Birleşmiş Milletler (BM) Medeni ve Siyasi Haklar Sözleşmesi’nin 19/2. maddesine göre, ifade özgürlüğü, **her türlü bilginin ve fikirlerin araştırılması, edinilmesi ve yayılması** özgürlüğünü içerir. BM İnsan Hakları Komitesi, İnsan Hakları Evrensel Bildirgesi’nin düşünce ve ifade özgürlüğünü düzenleyen 19. maddesi ile ilgili olarak yaptığı 34 Sayılı Genel Yorum’un 2. paragrafında ise “ifade özgürlüğü, insan haklarının geliştirilmesi ve korunması için elzem olan **şeffaflık ve hesap verebilirlik ilkelerinin** hayata geçirilmesi için gerekli bir koşuldur” denmektedir. Avrupa İnsan Hakları Mahkemesi (AİHM) ifade özgürlüğünün içinde, halkın özellikle kamu çıkarını ilgilendiren konularda **yeterli biçimde bilgilendirilmesi** hakkının da olduğu kanısındadır.¹⁸ TİHV olarak 29 Mart 2020 tarihinde yaptığımız açıklamada belirttiğimiz gibi böylesi olağan dışı koşullarda içinde bulunulan durumun boyutları ve sonuçları ne denli ağır olursa olsun, gerçeklerin herkes tarafından açık bir şekilde bilinmesi en temel yurttaş hakkıdır. Bu hak, demokratik bir toplumda hem alınan tedbirlerin toplumsal onayı hem de bu tedbirlerin doğru ve etkin biçimde uygulanabilmesi için ama daha da önemlisi toplumun şeffaflık talebinde bulunabilmesi ve yönetime hesap sorabilir olması için vazgeçilmez ve zorunlu koşuldur.

İlk vakanın tespit edildiği 11 Mart 2020 tarihinden itibaren Covid-19 salgını ile mücadele kapsamında alınan önlemleri eksik ve yetersiz bulan, vaka ve ölüm sayılarına dair paylaşılan bilgilerin gerçeği yansıtmadığını düşünen pek çok kişi ve kuruluş en temel yurttaşlık haklarını kullanarak daha fazla bilgi ve şeffaflık talep ettiler, eleştirdiler, itirazda bulundular. Maalesef aşağıda aktarılan çok sayıda ihlale maruz kaldılar.

a. Sosyal Medya Paylaşımlarına İnceleme ve Gözaltılar

Covid-19 salgını ile mücadele kapsamında alınan önlemler ve sokağa çıkma yasakları sonucu toplumun evde geçirdiği sürenin artması, yanı sıra basın üzerindeki iktidar baskısı ve denetimi, şeffaf olmayan kriz yönetimi gibi nedenler toplumu bilgi edinmek için elde kalan tek mecraaya, yani sosyal medyaya yöneltti. Özellikle de salgın ile ilgili sosyal medya paylaşımlarında büyük bir artış oldu. Buna paralel olarak ‘halkı korku, panik ve endişeye sevk etmek’, ‘yetkili ve sorumlu kuruluşlar ile kişileri kamuoyu nezdinde hedef göstermeyi amaçlamak’, ‘halkı kin ve düşmanlığa tahrik etmek’, ‘kanunlara uymamaya tahrik’ gibi gerekçeler ile söz konusu paylaşımlar hakkında inceleme başlatıldı ve çok sayıda kişi gözaltına alındı:

- İçişleri Bakanlığı 5 Mayıs 2020 tarihinde yaptığı açıklamayla ilk vakanın tespit edildiği tarihten bu yana Covid-19 salgını ile ilgili olarak Türkiye genelinde **7.127** sosyal medya hesabının incelendiğini, **496** kişinin gözaltına alındığını ve **10** kişinin tutuklandığını duyurdu.

¹⁸ Bkz. <https://www.anayasa.gov.tr/media/3610/aihsmad10ifade.pdf> s.16

b. Haklarında Soruşturma Açılan, Gözaltına Alınan ve Tutuklanan Gazeteciler

Covid-19 salgını ile ilgili yaptıkları haberler ve sosyal medya paylaşımları gerekçe gösterilerek gazeteciler hakkında soruşturmalar başlatıldı, en az 11 gazeteci gözaltına alındı, 1 gazeteci ise tutuklandı:

- Haberimizvar isimli haber sitesinin Genel Yayın Yönetmeni İdris Özyol ve Genel Yayın Koordinatörü Ebru Küçükaydın Covid-19 salgını ile ilgili haber sitesinde yer alan bir haber gerekçe gösterilerek 14 Mart 2020 tarihinde Antalya'da gözaltına alındı. İfade işlemlerinin ardından 2 gazeteci serbest bırakıldı. Söz konusu haberin siteden kaldırıldığı öğrenildi.
- Bartın'da yayın yapan Halk gazetesi ve Pusula gazetesinin sahibi Mustafa Ahmet Oktay ile Yazı İşleri Müdürü Eren Sarıkaya 19 Mart 2020 tarihinde Covid-19 salgını ile ilgili gazetede yer alan bir haber nedeniyle gözaltına alındı. 2 gazeteci aynı gün içinde sevk edildikleri mahkeme tarafından serbest bırakıldı.
- SES Kocaeli Gazetesi'nin Genel Yayın Yönetmeni İsmet Çiğit ve gazetenin yazarı Güngör Aslan, gazetenin internet sitesinde Covid-19 salgını ile ilgili çıkan bir haber gerekçe gösterilerek 22 Mart 2020 tarihinde gözaltına alındı. Gözaltına alınan 2 gazeteci polisteki ifade işlemlerinin ardından serbest bırakıldı.
- Gazeteci Hakan Gülseven 31 Mart 2020 tarihinde Cumhurbaşkanı tarafından başlatılan bağış kampanyası ile ilgili sosyal medya paylaşımı gerekçe gösterilerek İstanbul'da gözaltına alındı. Hakan Gülseven aynı gün içinde serbest bırakıldı.
- Sosyal medya hesabında yer alan "Ey İBAN edenler" şeklindeki ifade nedeniyle gözaltına alınan gazeteci Hakan Aygün, 3 Nisan 2020 tarihinde sevk edildiği mahkeme tarafından 'Halkı kin ve düşmanlığa tahrik veya aşağılama' ile 'hakaret' iddialarıyla tutuklandı. Hakan Aygün hakkında açılan davanın 6 Mayıs 2020 tarihinde görülen ilk duruşmasında tahliye edildi.
- 31 Mart 2020 tarihinde basında yer alan haberlerden Gazeteci Ahmet Kanbal hakkında Covid-19 salgını ile ilgili yaptığı haberler nedeniyle 'halkı kin ve düşmanlığa sevk etmek' iddiasıyla soruşturma açıldığı ve ifade vermek üzere Mardin Emniyet Müdürlüğü'ne çağrıldığı öğrenildi.
- 23 Mart 2020 tarihinde İstanbul'un Bakırköy ilçesindeki Özgürlük Meydanı'nda Nursel Tanrıverdi'nin KHK ile ihraç edildiği işine geri dönmek için yaptığı eylemi takip eden Net Haber Ajansı muhabiri Necdet Özsaygın, 65 yaş üstü olduğu gerekçesiyle polis tarafından gözaltına alındı. Necdet Özsaygın'ın 3 bin 150 TL para cezası kesildikten sonra serbest bırakıldığı öğrenildi.

- 31 Mart 2020 tarihinde basında yer alan haberlerden Van'da gazetecilik yapan Oktay Candemir hakkında Covid-19 salgını ile ilgili yaptığı bir haber nedeniyle soruşturma açıldığı öğrenildi.
- Rize'de yayınlanan Nabız gazetesinin sahibi ve Çağdaş Gazeteciler Derneği Rize Şubesi Başkanı Genççağa Karafazlı ve gazetenin muhabiri Doğan Can İlek ile www.flash53 isimli internet sitesinin İmtiyaz Sahibi Hasan Fehmi Demir hakkında Covid-19 salgını ile ilgili haberleri nedeniyle Rize Cumhuriyet Başsavcılığı tarafından soruşturma açıldığı ve 3 kişinin ifadeye çağrıldığı öğrenildi.
- 24 Nisan 2020 tarihinde Kocaeli Koz gazetesi Genel Yayın Yönetmeni Gökhan Karabulut, Kocaeli İl Sağlık Müdürü'nü eleştiren haberler gerekçe gösterilerek gözaltına alındı. Gökhan Karabulut, aynı gün içinde sevk edildiği mahkeme tarafından serbest bırakıldı.
- 29 Nisan 2020 tarihinde basında yer alan haberlerden, pandemi hastanesi olarak kullanılan Tekirdağ Devlet Hastanesi'ne "izinsiz girerek işyeri dokunulmazlığını ihlal ettiği" iddiasıyla gözaltına alınan gazeteci Ferhat Akgün sevk edildiği mahkeme tarafından soruşturma tamamlanana dek konutu terk etmeme şartıyla serbest bırakıldı.

c. Habere Erişim Yasağı

- www.rizenabiz.com haber sitesinde yayınlanan "Çaykurda Paket Paket Korona! Koronaya yakalanan ÇAYKUR işçisi isyan etti" başlıklı habere Rize Sulh Ceza Hakimliği tarafından 13 Nisan 2020 tarihinde erişim engeli getirildiği öğrenildi.

d. TV Kanalına İdari Yaptırım ve Haber Durdurma

RTÜK tarafından haber sunucusunun yorumları gerekçe gösterilerek 1 televizyon kanalına 3 kez program durdurma cezası verildi:

- 16 Nisan 2020 tarihinde Radyo ve Televizyon Üst Kurulu (RTÜK), FOX TV ana haber sunucusu Fatih Portakal'ın 30 Mart, 31 Mart ve 1 Nisan 2020 tarihinde Covid-19 salgını ile ilgili yaptığı yorumlarda 'halkı kin ve düşmanlığa sevk ettiği' gerekçesiyle FOX TV'ye üst limitten idari yaptırım uygulanmasına ve 3 kez program durdurma cezası verilmesine karar verdi.

e. Gözaltına Alınan Fotoğraf Sanatçısı

- 11 Nisan 2020 tarihinde basında yer alan haberlerden 10 Nisan 2020 tarihinde Covid-19 salgınına ilişkin alınan önlemler kapsamında 31 ilde sokağa çıkma yasağının ilan edileceğinin açıklanmasının ardından Adana'da sokaklarda oluşan izdihamı görüntüleyen fotoğraf sanatçısı Fadime Aygün'ün bekçiler tarafından gözaltına alındığı öğrenildi. Fadime Aygün, basında yer alan ifadelerinde gözaltına alındıktan sonra bindirildiği polis aracında beş kişi olduklarını, sadece bir bekçide maske olduğunu, karakoldayken bir kavgadan dolayı

getirilenlerin olduğunu gerek bu kişilerde gerekse kolluk görevlilerinde maske dahil salgından korunmak için ciddi bir önlem olmadığını belirtti. Fadime Aygün ayrıca şunları belirtti: “İki saat kadar karakolda bekletildim. Yakınlarıma haber verilmedi. Gözaltına alınma ve salıverilme tutanağı tutulmadı. Bana herhangi bir belge imzalatılmadı. Adli muayeneye götürülmedim. Serbest bırakılmadan önce çektiğim fotoğraflar silindi.”

f. Haklarında Soruşturma Açılan Kurumlar, Yöneticileri ve Gözaltılar

Bu süreçte 3 ildeki Tabip Odası ile 2 ildeki Baro hakkında soruşturmalar açıldı, 2 Tabip Odası yönetici gözaltına alındı.

- Van-Hakkâri Tabip Odası Başkanı Özgür Deniz Değer, Covid-19 salgını ve cezaevlerindeki risk ile ilgili verdiği bir röportaj nedeniyle hakkında açılan soruşturma kapsamında 24 Mart 2020 tarihinde Van Emniyet Müdürlüğü'ne giderek ifade verdi.
- Mardin Tabip Odası Başkanı Osman Sağlam, Covid-19 salgınıyla ilgili yaptığı açıklama nedeniyle ve Mardin İl Sağlık Müdürlüğü'nün şikayeti üzerine hakkında açılan soruşturma kapsamında 27 Mart 2020 tarihinde Mardin İl Emniyet Müdürlüğü tarafından ifadeye çağrıldı.
- Urfa Tabip Odası Başkanı Ömer Melik hakkında Covid-19 salgını ile ilgili Tabip Odası tarafından hazırlanan rapor gerekçe gösterilerek Urfa Cumhuriyet Başsavcılığı tarafından 'halkı korku ve paniğe sevk etmek' iddiasıyla soruşturma açıldı. Dr. Ömer Melik, 8 Nisan 2020 tarihinde savcılığa giderek ifade verdi.
- 27 Nisan 2020 tarihinde ise Urfa Tabip Odası'na ait resmi sosyal medya hesaplarından yapılan Covid-19 ile ilgili mesleki paylaşımlar nedeniyle haklarında tekrar soruşturma açılan Urfa Tabip Odası Başkanı Ömer Melik ve Genel Sekreteri Osman Yüksekayla ifade vermek üzere gittikleri Urfa İl Emniyet Müdürlüğü'nde gözaltına alındılar. Aynı gün içinde mahkemeye sevk edilen Melik ve Yüksekayla, adli kontrol şartı ve yurt dışına çıkış yasağı ile serbest bırakıldılar.
- Diyanet İşleri Başkanı'nın LGBTİQ+'ları hedef gösteren açıklamasını eleştiren bir açıklama yaptıkları nedeniyle 27 Nisan 2020 tarihinde Ankara Barosu hakkında Ankara Cumhuriyet Başsavcılığı tarafından 'halkın bir kesiminin benimsediği dini değerleri aşağılama' suçundan soruşturma açıldı.
- Diyanet İşleri Başkanı'nın LGBTİQ+'ları hedef gösteren açıklamasını eleştiren bir açıklama yaptıkları nedeniyle 28 Nisan 2020 tarihinde Diyarbakır Barosu hakkında Diyarbakır Cumhuriyet Başsavcılığı tarafından 'halkın bir kesiminin benimsediği dini değerleri aşağılamak' suçundan soruşturma açıldı.
- 27 Nisan 2020 tarihinde basında yer alan haberlerden, Mersin Halkevi üyeleri hakkında 17 Nisan 2020 tarihinde Covid-19 salgını ile ilgili İl Sağlık Müdürlüğü önünde yapılan eylem

gerekçe gösterilerek ‘halkı kin ve düşmanlığa tahrik veya aşışılama’ suçlamasıyla Mersin Cumhuriyet Başsavcılığı’nca bir soruşturma başlatıldığı öğrenildi.

g. Haklarında Soruşturma Açılan Milletvekilleri

Sadece böylesi olağan dışı bir süreçte değil her koşulda muhalefet partilerinin/milletvekillerinin siyasal iktidarların karar ve uygulamalarını sorgulaması ve eleştirmesi demokrasinin olmazsa olmaz koşuludur. Bu süreçte 2 milletvekiline Covid-19 ile ilgili yaptıkları açıklamalar gerekçe gösterilerek soruşturma açıldı:

- HDP Kocaeli milletvekili Ömer Faruk Gergerlioğlu, 25 Mart 2020 tarihinde sosyal medya hesabından yaptığı bir paylaşım ile Ankara Sincan 2 Nolu L Tipi Cezaevi’nde 1 mahpusun Covid-19 testinin pozitif çıktığını duyurdu. Ankara Cumhuriyet Başsavcılığı’nın bir açıklama yaparak söz konusu iddiayı yalanladığı ve Ömer Faruk Gergerlioğlu hakkında ‘halk arasında endişe, korku ve panik yaratmak’ iddiasıyla soruşturma başlattığı öğrenildi.
- 30 Mart 2020 tarihinde basında yer alan haberlerden, Diyarbakır Cumhuriyet Başsavcılığı tarafından HDP Diyarbakır Milletvekili Remziye Tosun hakkında Covid-19 salgını ile ilgili yaptığı konuşma nedeniyle soruşturma açtığı öğrenildi.

6. TOPLANMA VE GÖSTERİ YAPMA ÖZGÜRLÜĞÜ

Toplanma ve gösteri yapma özgürlüğü “ifade özgürlüğü” ile birlikte, demokratik toplumun temelini oluşturmaktadır. Toplanma ve gösteri yapma özgürlüğünün güvence altında alınmadığı bir ülkede demokrasiden söz etmek mümkün değildir. Bu özgürlük sayesinde yurttaşlar, politikacıların ve ülkeyi yönetenlerin davranışlarını eleştirme, ülkede uygulanan politikalar, uygulamalar ve alınan önlemler üzerinde etkide bulunma ve demokratik taleplerini dile getirme imkânına sahip olurlar. İlk Covid-19 vakasının kamuoyuna açıklandığı 11 Mart 2020 tarihinden 10 Mayıs 2020 tarihine kadar, salgına yönelik önlemlere dair yapılmak istenen eleştirel içerikli basın açıklaması vb. 8 etkinliğe polis müdahale etti ve bu müdahalelerde 42 kişi gözaltına alındı. Sokağa çıkma yasağı ilan edilen 1 Mayıs günü ve öncesinde, Emek ve Dayanışma Günü’nü kutlamak üzere yapılmak istenen en az 10 etkinliğe polis müdahale etti ve en az 64 kişi gözaltına alındı.

a. Covid-19 ile İlgili Olarak Yapılan Eylem ve Etkinliklere Müdahaleler

- 20 Mart 2020 tarihinde Ankara Serbest Muhasebeci ve Mali Müşavirler Odası (ASMMO) tarafından Covid-19 salgını kapsamında alınan önlemlerdeki ayrımcılıkları protesto etmek için Hazine ve Maliye Bakanlığı önünde yapılan basın açıklamasına müdahale eden polis, aralarında ASMMO Başkanı Ali Şahin’in de olduğu 4 kişiyi (Ali Şahin, Nurali Keleş, Uğur Taşkıran ve Faruk Adıgüzel) gözaltına aldı. Gözaltına alınanlar aynı gün içinde serbest bırakıldı.

- 31 Mart 2020 tarihinde Ankara’da İbni Sina Hastanesi önünde Devrimci Sağlık İşçileri Sendikası (Dev Sağlık-İş) ile Sağlık ve Sosyal Hizmetler Sendikası (SES) tarafından Covid-19 salgını kapsamında alınan önlemlerle ilgili yapılmak istenen basın açıklamasına müdahale eden polis, aralarında SES Ankara Şube Eş Başkanı Kubilay Yalçinkaya ve Dev-Sağlık İş yöneticisi Mihriban Yıldırım’ın da olduğu 5 sendika üyesini fiziksel şiddet kullanarak gözaltına aldı. Gözaltına alınanlar aynı gün içinde polisteki ifade işlemlerinin ardından serbest bırakıldı.
- 9 Nisan 2020 tarihinde İstanbul’da Şişli Kaymakamlığı önünde, TBMM’ye gelmesi beklenen ücretsiz izin düzenlemesini protesto etmek için basın açıklaması yapan Emekçi Hareket Partisi (EHP) üyelerine müdahale eden polis 11 kişiyi fiziksel şiddet kullanarak ve bazı kişilere ters kelepçe uygulayarak gözaltına aldı. İsimleri öğrenilemeyen 11 kişi “sosyal mesafeyi ihlal ettikleri” gerekçesiyle para cezası kesildikten sonra serbest bırakıldı.
- 10 Nisan 2020 tarihinde İstanbul’un Kadıköy ilçesinde, Covid-19 salgınına rağmen çalışmaya zorlanan işçilerle ilgili olarak Dayanışma Ağı tarafından yapılan basın açıklamasına müdahale eden polis 7 kişiyi fiziksel şiddet kullanarak gözaltına aldı. Kadıköy İlçe Emniyet Müdürlüğü’ne götürülen 7 kişinin avukatlarıyla görüşmesine izin verilmediği öğrenildi. Basında yer alan haberlerde eyleme katılanlara müdahale eden polislerin Covid-19 salgını kapsamında alınması gereken önlemlere uymadıkları, eldiven ve maske takmadıkları belirtildi. İsmi öğrenilemeyen 7 kişi ayrı ayrı 3.180 TL para cezası kesildikten sonra aynı gün serbest bırakıldı.
- 13 Nisan 2020 tarihinde Ankara Numune Hastanesi önünde, Covid-19 nedeniyle kapatılan hastanelerin yeniden açılması için Hastanemizi Açın Platformu (HAP) tarafından yapılmak istenen basın açıklaması polis tarafından engellendi. Basında yer alan haberlerden, basın açıklamasını takip eden gazetecilerin de polis tarafından engellendiği öğrenildi.
- 18 Nisan 2020 tarihinde basında yer alan haberlerden Ankara’nın Mamak ilçesine bağlı Tuzluçayır Mahallesinde Covid-19 salgını sırasında çalışanların ücretli izinli sayılması için ses çıkarma eylemi çağrısı yapan Ezilenlerin Sosyalist Partisi (ESP) üyesi ve Kaldıraç dergisi okuru 6 kişinin polis tarafından gözaltına alındığı öğrenildi. Gözaltına alınanlar aynı gün içinde polisteki ifade işlemlerinin ardından serbest bırakıldığı bildirildi.
- 20 Nisan 2020 tarihinde İstanbul’un Tuzla ilçesinde tersanelerde Covid-19 salgını ile ilgili gerekli önlemlerin alınması ve 1 Mayıs ile ilgili, DİSK/Limter-İş Sendikası tarafından yapılan basın açıklamasına müdahale eden polis aralarında Sendika başkanı Kamber Saygılı’nın da olduğu 6 kişiyi gözaltına aldı. Gözaltına alınanlar aynı gün içinde 3 bin 180’er TL para cezası kesildikten sonra serbest bırakıldı. Gözaltına alınanların isimleri: Limter-İş Sendikası Genel Başkanı Kanber Saygılı, Örgütlenme Uzmanı Deniz Bakır, Ezilenlerin Sosyalist Partisi (ESP) İl

Eş Başkanı Hüseyin İldan, ESP İl Yöneticisi Çınar Altan, Aydın Kılıçdere ile Birleşik İşçi Kurultayı (BİG) üyesi Murat Şaşmaz.

- Ezilenlerin Sosyalist Partisi (ESP) Ankara il yöneticisi Talip Ali Talipoğlu'nun, 23 Mart 2020 tarihinde Ankara'da Kızılay'da "Kapitalizm öldürür sosyalizm yaşatır. Yaşamak için grev zamanıdır" yazılı afişi astığı sırada gözaltına alındığı öğrenildi.
- 31 Mart 2020 tarihinde Osmaniye'de Halkların Demokratik Partisi (HDP) il örgütünün Covid-19 ile ilgili afiş asması valiliğin salgın ile ilgili aldığı tedbirleri gerekçe gösteren polis tarafından engellendi.
- 2 Nisan 2020 tarihinde Şırnak'ın Cizre ilçesinde HDP Şırnak milletvekili Nuran İmir ile HDP Gençlik Meclisi üyelerinin Covid-19 ile ilgili bildiri dağıtması "Lazım olan çalışmaları kaymakam yürütüyor. Size gerek yok" diyen polis tarafından engellendi.
- 6 Nisan 2020 tarihinde basında yer alan haberlerden, İstanbul'un Eyüpsultan ilçesinde Cumhuriyet Halk Partisi (CHP) ilçe örgütü tarafından Covid-19 salgını ile ilgili asılan pankartların Adalet ve Kalkınma Parti'li (AKP) Eyüpsultan Belediyesi tarafından toplandığı öğrenildi.
- 08 Nisan 2020 Tekirdağ'ın Çorlu ilçesinde Covid-19 salgınıyla ilgili afiş asan Emek Partisi (EMEP) üyelerine müdahale eden polis 2 kişiyi (İlçe Başkanı Erdal Koçer ve parti üyesi Kenan Işık) gözaltına aldı.

b. Başka Amaçla Yapılan Eylem ve Etkinliklere Covid- 19 Nedeniyle Müdahaleler

KHK ile ihraç edildikleri işlerine geri dönmek talebiyle başlattıkları direnişin 10 Mayıs 2020 tarihi itibarıyla 1279. gününde olan kamu emekçileri tarafından Ankara'da Yüksel Caddesi'nde yapılan "İşimi Geri İstiyorum" basın açıklamalarına, "Covid-19 ile ilgili tedbirlerin ve sokağa çıkma yasağının ihlal edildiği" gerekçesiyle 3 kez polis müdahale etti. Bu müdahalelerde gözaltına alınan 6 kişiden 5'ine 3.150'şer TL para cezası kesildi. Çanakkale Kazdağları'nda altın madeni projesine karşı nöbet tutan 4 yaşam savunucusuna Kabahatler Kanunu uyarınca toplam 57,240 TL idari para cezası kesildi. Grup Yorum üyesi İbrahim Gökçek düzenlenen anma töreninde gözaltına alınan 26 kişiye 1000'er TL para cezası kesildi.

- 3 Nisan 2020 tarihinde Ankara Yüksel Caddesi'ndeki İnsan Hakları Anıtı önünde saat 18.00'de yapılan basın açıklamasına müdahale eden polis 4 kişiyi (Gülnaz Bozkurt, Nazan Bozkurt, Merve Demirel ve Mahmut Konuk) gözaltına aldı. Gözaltına alına 4 kişi Covid-19 salgını ile ilgili tedbirleri ihlal ettikleri gerekçesiyle 3150'şer TL para cezası kesildikten sonra serbest bırakıldı.
- 18 Nisan 2020 tarihinde saat 13.30'da yapılan basın açıklamasına müdahale eden polis, 1 kişiyi (Mehmet Dersulu), 2 günlük sokağa çıkma yasağını ihlal ettiği gerekçesiyle gözaltına aldı. Mehmet Dersulu aynı gün içinde ifade işlemlerinin ardından serbest bırakıldı.

- 23 Nisan 2020 tarihinde saat 18.00'de yapılacak basın açıklamasına katılmak üzere evinden çıkan Mehmet Dersulu, polis tarafından Covid-19 salgını kapsamında ilan edilen sokağa çıkma yasağını ihlal ettiği gerekçesiyle gözaltına alındı. Mehmet Dersulu aynı gün içinde 3.150 TL para cezası kesildikten sonra serbest bırakıldı.
- 323 gündür sürdürdüğü ölüm orucuna 5 Mayıs 2020 tarihinde ara verdikten sonra hastanede tedavi altına alınan Grup Yorum üyesi İbrahim Gökçek 7 Mayıs 2020 tarihinde yaşamını yitirdi. İbrahim Gökçek için 8 Mayıs 2020 tarihinde İstanbul'un Sultangazi ilçesindeki Gazi Cemevi'nde düzenlenen anma törenine polis gaz bombası ve plastik mermi ile müdahale etti ve 2'si çocuk 43 kişiyi gözaltına aldı. Gözaltına alınanlardan 26'sı götürüldükleri Sultangazi Polis Karakolu'ndan aynı gün içinde "sosyal mesafe kuralını ihlal ettikleri" gerekçesiyle 1000'er TL para cezası kesildikten sonra serbest bırakıldı. İstanbul Emniyet Müdürlüğüne götürülen, aralarında avukatlarında olduğu 17 kişinin gözaltı süreleri ise 4 güne uzatıldı.
- 9 Mayıs 2020 tarihinde basında yer alan haberlerden, Kazdağları'ndaki altın madeni projesine karşı 288 gündür nöbet tutan 4 yaşam savunucusuna Çanakkale Valiliği tarafından İl Umumi Hıfzıssıhha Kurulu'nun, Covid-19 nedeniyle ormanlarda piknik yapmanın, konaklamanın yasaklanmasını içeren kararına dayandırılarak, 'Kabahatler Kanunu' uyarınca her bir gün için kişi başı 3.180 TL olmak üzere 4 günde toplam 57.240 TL idari para cezası kesildiği öğrenildi.

c. 1 Mayıs Kutlamalarına Yönelik Kısıtlamalar, Engellemeler ve Müdahaleler

Covid-19 salgını kapsamında alınan tedbirler uyarınca 30'u büyükşehir 31 ilde genelgede belirtilen kişi ve kurumlar hariç herkesi kapsayacak şekilde 1 Mayıs 2020 tarihi saat 00:00 itibarıyla 72 saat boyunca sokağa çıkma yasağı ilan edilmesiyle 1 Mayıs kutlamaları da yasaklanmış oldu. 1 Mayıs'ta basın açıklaması ve kutlama yapmak için mülki idarelere yapılan başvurular, sokağa çıkma yasağı gerekçesiyle reddedildi.

- İzmir Emek ve Demokrasi Güçleri tarafından 1 Mayıs kutlamaları için İzmir Valiliği'ne yapılan başvuru, Kamu Emekçileri Sendikalar Konfederasyonu (KESK) Mardin Şubeler Platformu tarafından 1 Mayıs kutlamaları kapsamında 30 Nisan 2020 tarihinde bir basın açıklaması yapılması ve 1 Mayıs tarihinde gezici bir araç ile 1 Mayıs Marşı çalınması için Artuklu Kaymakamlığı'na yapılan başvuru bu gerekçeyle reddedildi. Her iki başvuruya da verilen cevapta 1 Mayıs'a ilişkin 30 Nisan 2020 tarihinde 5 kişi tarafından sosyal mesafe korunarak bir basın açıklaması düzenlenebileceği belirtilmektedir.

1 Mayıs ile ilgili olarak 30 Nisan 2020 tarihinde yapılan bazı basın açıklamalarına ise polis Valilik yasağını gerekçe göstererek izin vermedi ya da müdahale etti.

- 30 Nisan 2020 tarihinde İstanbul'un Şişli ilçesinde Emekçi Hareket Partisi (EHP) tarafından 1 Mayıs ile ilgili yapılan basın açıklamasına müdahale eden polis aralarında EHP Sözcüsü

Özge Akman'ın da olduğu 11 kişiyi fiziksel şiddet kullanarak gözaltına aldı. Covid-19 salgınına rağmen müdahale sırasında polisin sosyal mesafe kuralına uymadığı ve bazı polislerin maske takmadığı öğrenildi.

- 30 Nisan 2020 tarihinde Ankara'daki Hacettepe Hastanesi'nde Sağlık ve Sosyal Hizmet Emekçileri Sendikası (SES) Ankara Şubesi, Ankara Tabip Odası (ATO) ve Devrimci Sağlık İşçileri Sendikası (Dev Sağlık-İş) tarafından 1 Mayıs ile ilgili yapılmak isten basın açıklamasına polis Valilik yasağı gerekçe gösterilerek izin vermedi.

1 Mayıs'ta yapılmak istenen çok sayıda gösteriye ise polis müdahale etti. Bu müdahalelerden tespit edebildiklerimiz şöyle:

- 1 Mayıs 2020 tarihinde İstanbul'da Taksim Meydanı'na yürümek üzere Devrimci İşçi Sendikaları Konfederasyonu Genel Merkezi'nden çıkan sendika yöneticilerine polis müdahale etti. Müdahale sonucu aralarında DİSK Genel Başkan Arzu Çerkezoğlu'nun da olduğu 15 kişi gözaltına alındı. Gözaltına alınanlar aynı gün içinde 3.180'er TL para cezası kesildikten sonra serbest bırakıldı.
- 1 Mayıs 2020 tarihinde İstanbul'da Şişli'den Taksim Meydanı'na yürümek için toplanan gruba müdahale eden polis 12 kişiyi gözaltına aldı.
- 1 Mayıs 2020 tarihinde İstanbul'da Taksim Meydanı'nda pankart açan gruba müdahale eden polis 1'i gazeteci 3 kişiyi (Gamze Nihal İyidoğan, Ekinsu Aktaş ve Önsöz Tv muhabiri Sena Şat Karaköy) gözaltına aldı. Gözaltına alınanlar polisteki ifade işlemlerinin ardından para cezası kesilerek serbest bırakıldı.
- 1 Mayıs 2020 tarihinde İstanbul'da Taksim Meydanı'nda eylem yapan Grup Yorum korusu üyesi Tuğçe Tayyar ve İdil Kültür Merkezi çalışanı Baki Can Işık gözaltına alındı. Gözaltına alınan 2 kişi aynı gün içinde serbest bırakıldı.
- 1 Mayıs 2020 tarihinde İzmir Gündoğdu Meydanı'nda 1 Mayıs kutlaması yapan Halkevi üyelerine müdahale eden polis 5 kişiyi (Doğan Barış Halidi, Tuncay Olguner, Evrim Çakır, Gizem Coşkun ve Erdem Engin) gözaltına aldı. Gözaltına alınanlar sokağa çıkma yasağını ihlal ettikleri gerekçesiyle idari işlem yapılmasının ardından aynı gün içinde serbest bırakıldı.
- 1 Mayıs 2020 tarihinde İstanbul'da Taksim Meydanı'na çıkmak isteyen Halkevi üyelerine müdahale eden polis 4 kişiyi gözaltına aldı.
- 1 Mayıs 2020 tarihinde İstanbul'un Kadıköy ilçesinde 1 Mayıs'ı kutlayan İnşaat-İş ve Umut-Sen üyelerine müdahale eden polis 8 kişiyi gözaltına aldı.
- 1 Mayıs 2020 tarihinde Ankara'nın Mamak ilçesindeki Tuzluca'yır mahallesinde yapılan 1 Mayıs kutlaması sonrasında polis 4 kişiyi eyleme katıldıkları gerekçesiyle gözaltına aldı. Gözaltına alınanlardan isimleri öğrenilenler: Ekin Erdem Evliya ve Anıl Yeşiltepe.

d. Eylem ve Etkinlik Yasakları

Türkiye’de bir süreden beri vali ve kaymakamlar 5442 Sayılı İller İdaresi Kanunu’nun 11/C maddesine ve 2911 Sayılı Toplantı ve Gösteri Yürüyüşleri Kanunu’nun 17. maddesine dayanarak açık ve kapalı alanlarda yapılacak tüm eylem ve etkinlikleri yasaklamaktadırlar. En fazla 30 güne kadar alınabilen bu yasak kararlarını kesintisiz biçimde art arda getirerek aylarca hatta yıllarca sürdürerek demokratik bir toplumun ayrılmaz unsuru ve vazgeçilmez koşulu olan toplanma hakkını/özgürlüğünü ilga etmektedirler. Bazı illerin valileri bu kaygı verici uygulamaya Covid-19 gerekçesiyle de başvurdular. Salgının önlemesine yönelik tedbirler kapsamında ilan edilen sokağa çıkma yasaklarının dışında, iki ilde (Siirt ve Kocaeli) açık ve kapalı alanlarda yapılacak bütün etkinlikler 14 ile 30 gün arasında yasaklandı. Ayrıca Kadıköy Belediyesi tarafından yapılması planlanan 23 Nisan etkinliği ile Dikili’de yapılmak istenen 6 Mayıs anması da aynı gerekçeyle kaymakamlıklar tarafından yasaklandı.

- Siirt Valiliği 25 Mart 2020 tarihinde yaptığı açıklama ile “Sağlık Bakanlığı bünyesindeki Koronavirüs Bilim Kurulu’nun Covid-19 hastalığının ülkemizde yayılımının önlenmesine dair tavsiye kararları alması dolayısıyla” il genelinde miting, kapalı ve açık yer toplantıları ile gösteri yürüyüşleri, basın açıklaması, çadır kurma, stant açma, oturma eylemi, imza kampanyası, anma töreni vb. tüm etkinlikleri 26 Mart 2020 tarihi ile 24 Nisan 2020 tarihleri arasında 30 gün süreyle yasakladı.
- Kocaeli Valiliği 2 Nisan 2020 tarihinde yaptığı açıklama ile, “koronavirüs salgınının halk üzerinde korku/panik oluşturabileceği ve toplu halde yapılacak her türlü eylem/etkinliklerin söz konusu virüsün yayılması açısından risk oluşturduğu” gerekçesiyle il genelinde açık ve kapalı yer toplantıları, her türlü bilimsel, kültürel, sanatsal ve benzeri toplantı ve aktiviteler, gösteri yürüyüşü, basın açıklaması, açlık grevi, oturma eylemi, stant açma, imza kampanyası, çadır kurma, meşale yakma, el ilanı/bildiri, broşür dağıtma, protesto eylemi vb. eylem ve etkinlikleri 2 Nisan 2020 ile 16 Nisan 2020 tarihleri arasında yasakladı.
- Kadıköy Belediyesi tarafından düzenlenecek 23 Nisan etkinliklerinin Kadıköy Kaymakamlığı tarafından Covid-19 salgını kapsamında alınan tedbirler gerekçe gösterilerek 18 Nisan 2020 tarihinde yasaklandığı öğrenildi.
- İzmir’in Dikili ilçesinde Deniz Gezmiş, Yusuf Aslan ve Hüseyin İnan’ın idam edilişlerinin yıldönümüyle ilgili Dikili Emek ve Demokrasi Platformu tarafından yapılmak istenen basın açıklamasının 5 Mayıs 2020 tarihinde Dikili Kaymakamlığı tarafından Covid-19 salgını kapsamında alınan önlemler gerekçe gösterilerek yasaklandığı öğrenildi.

7. ÖRGÜTLENME VE DAYANIŞMA ÖZGÜRLÜĞÜ

Başta siyasi partiler olmak üzere yerel yönetimlerin, sendika, dernek vb. sivil toplum kuruluşlarının salgınla mücadele sırasında parçası oldukları topluma karşı sorumluluklarının bir gereği olarak yaptıkları eylem ve etkinlikler, yaşanan ekonomik ve sosyal sorunlar karşısında

dayanışmayı büyütme amacıyla ihtiyaç sahiplerine yönelik yardım kampanyaları sıkça engellendi, kurumların örgütlenme ve dayanışma özgürlükleri ihlal edildi. Bu ihlaller sırasında en az **14** kişi gözaltına alındı. Yardım kolilerine el konuldu. Ayrıca belediyelerin bağış kampanyası düzenlemesi de 31 Mart 2020 tarihinde yayınlanan bir genelgeyle yasaklandı. Belediyelerin bağış hesapları bloke edildi.

- Ağrı’da ihtiyaç sahiplerine gıda kolisi dağıtan HDP üyesi 2 kişi (HDP Merkez ilçe yöneticisi Hakan Mağlay ve HDP üyesi Yusuf Keser) polis tarafından Vefa Sosyal Destek Grubu dışında yardım dağıtılmasının yasak olduğu gerekçesiyle gözaltına alındı. Gözaltına alınan 2 kişi aynı gün içinde serbest bırakıldı. 50 yardım kolisine ise polis tarafından el konuldu.
- Diktirdiği maskeleri Bartın’da semt pazarında ücretsiz dağıtan Bartın Halkevleri Şube Başkanı Yonca Alemdar, 7 Nisan 2020 tarihinde maskeleri izinsiz dağıttığı gerekçesiyle kendisine müdahale eden polis tarafından gözaltına alındı. Yonca Alemdar’ın yanı sıra maskeleri diken terzi Hulusi Kaymakçı da gözaltına alındı. Gözaltına alınan kişiler aynı gün içinde ifade işlemlerinin ardından serbest bırakıldılar.
- HDP Diyarbakır il ve ilçe örgütleri tarafından Covid-19 salgını nedeniyle evinden çıkamayan yaşlı ve bakıma muhtaç kişilere yapılacak olan yardım faaliyetler 30 Mart 2020 tarihinde Diyarbakır Valiliği tarafından yasaklandı.
- 19 Nisan 2020 tarihinde basında yer alan haberlerden, Covid-19 salgını kapsamında 31 ilde 18 ve 19 Nisan 2020 tarihlerini kapsayan 2 günlük sokağa çıkma yasağı sırasında Mersin Büyükşehir Belediyesi tarafından şehir genelinde ücretsiz ekmek dağıtılmasının İçişleri Bakanlığı genelgesi uyarınca yasaklandığı öğrenildi.
- 26 Nisan 2020 tarihinde Adana Büyükşehir Belediyesi tarafından gönderilen ekmekleri Yüreğir ilçesinde ücretsiz olarak dağıtan 3 kişi (Hasali Demir, Cumali Sucu ve Camal Demir) haklarında şikâyet olduğu gerekçesiyle gözaltına alındı. Doğanekent Polis Karakolu’na götürülen 3 kişi ifade işlemlerinin ardından serbest bırakıldı.
- 2 Mayıs 2020 tarihinde Bitlis’te ücretsiz maske dağıtan Gelecek Partisi üyesi 5 kişi gözaltına alındı.
- Belediyeler, dernekler, vakıflar ve benzeri kurumların yardım toplamasına ilişkin İçişleri Bakanlığı tarafından 31 Mart 2020 tarihinde 81 ilin valisine gönderilen genelgede “Son günlerde bazı yerel yönetimler başta olmak üzere kurum, vakıf ve derneklerin 2860 sayılı Yardım Toplama Kanunu’nun açık hükümlerine rağmen herhangi bir izin almadan bazı hesapları ilan ederek yardım toplama faaliyetine giriştikleri görülmüştür (...) Uyarılara rağmen mevzuata uygun faaliyet yürütmeyenler ile ilgili anılan Kanun’un (2860 sayılı Yardım Toplama Kanunu) 6. maddesinin ‘İzin alınmadan girişilen yardım toplama faaliyetleri güvenlik kuvvetlerince derhal men edilir ve sorumlular hakkında kovuşturma yapılır’ hükmü çerçevesinde gerekli işlemler yapılacaktır” denmektedir. Söz konusu genelge üzerine

İstanbul ve Ankara büyükşehir belediyelerine ait bağış hesaplarının Vakıfbank tarafından bloke edildiği öğrenildi. İçişleri Bakanı Süleyman Soylu, 31 Mart 2020 tarihinde katıldığı bir televizyon programında İstanbul ve Ankara büyükşehir belediyeleri tarafından bağış toplanması ile ilgili olarak şunları söyledi: “Devlet, vali izin vermeden banka numaraları açıklayıp ‘Ben yardım topluyorum’ derseniz bu, başka devlet, yeni hükümet oluşturmak istiyorsunuz demektir”.